

Een wereldse wijk

*BACHELOR THESIS OVER DE INVLOED VAN HYPERDIVERSITEIT OP DE LOKALE
IDENTITEIT IN HATERT*



Coo, J. de (Jemijn)

11-01-2024 | GEOGRAFIE, PLANOLOGIE EN MILIEU | FACULTEIT DER MANAGEMENT WETENSCHAPPEN

Een wereldse wijk

*BACHELOR THESIS OVER DE INVLOED VAN HYPERDIVERSITEIT OP DE LOKALE
IDENTITEIT IN HATERT*

Bachelor Thesis
Geografie, planologie en milieu
Faculteit der managementwetenschappen
Radboud Universiteit Nijmegen

Coo, J. de (Jemijn)
11 januari 2024

dr. O.T. Kramsch (Olivier)
dr. M. Kaufmann (Maria)

14833 woorden

1. Inhoud

2.	Gedeeld Hatert.....	4
2.1	Aanleiding & afbakening	4
2.1.1	Hatert	4
2.1.2	Diversiteit	5
2.1.3	hyperdiversiteit	6
2.2	Doelstelling	7
2.3	Vraagstelling	7
2.4	Maatschappelijke & wetenschappelijke relevantie.....	7
3.	Theoretisch kader en literatuurbespreking	9
3.1	Diversiteit	9
3.2	Hyperdiversiteit	10
3.3	Lokale identiteit.....	13
3.4	Conceptueel model	13
4.	Methoden.....	14
4.1	Aanpak.....	15
5.	Empirisch hoofdstuk.....	21
5.1	5.1 Hoe ziet hyperdiversiteit in Hatert er uit?	21
5.1.1	Iedereen heeft respect voor elkaar	21
5.1.2	Binnen de ring van Nijmegen.....	22
5.1.3	Leefstijl.....	23
5.1.4	Het gebruik van inkomen	24
5.1.5	verandering van het karakter door de jaren	24
5.1.6	Het paadje naar de achtertuin	25
6.	Conclusie	27
6.1.2	Een wereldse wijk.....	28
6.1.3	innovatie	28
6.2	Lokale identiteit.....	29
6.3	Het model	30
7.	Aanbevelingen.....	31
7.1	Voorzieningen	31
7.2	Taal.....	31
7.3	Soort woningen.....	31
7.4	Nederlanders aantrekken	32
7.5	Neighborhood branding.....	32
7.6	Wetenschappelijke lens	33
8.	Discussie.....	35
9.	Reflectie.....	37

10. Bibliografie.....	39
Bijlage 1. interviewguide	44
Bijlage 2. Codeboek	46

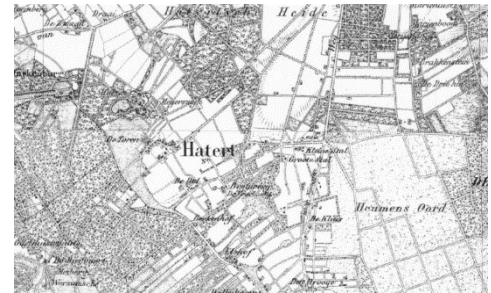
2. Gedeeld Hatert

2.1 Aanleiding & afbakening

2.1.1 Hatert

Hatert is lang een afzonderlijk dorp geweest, met een agrarisch karakter. Vlak na de oorlog, toen Nijmegen krap kwam te zitten met de woningvoorraad, werd eerst de Hatertse Hei verworven en bebouwd. Hier liggen nu de wijken Hatertse Hei en Grootstal. Vanaf 1960 werd ook Hatert als wijk van Nijmegen bebouwd (Brethouwer, 1971). De woningen waren goedkoop in productie, dit was nodig vanwege de woningnood en crisis na de oorlog (*Hatert - het Digitale Huis*, z.d.). In figuur 2 is te zien dat het hard ging met de groei in de woningvoorraad van Hatert gedurende de naoorlogse periode. De groep Hatertse bewoners is van oorsprong dus klein en werd volgens een rapport van Brethouwer (1971) als het ware ‘overspoeld door nieuwe bewoners’.

Hatert bestaat uit drie buurten, die geen duidelijke structuur kennen, op de edelstenenbuurt na. Gezien de tijd waarin Hatert gebouwd is, is het verklaarbaar dat de wijk vooral gericht is op de hoeveelheid woningen en niet zo zeer op de leefbaarheid ervan. De bebouwingsdichtheid licht erg hoog. Het gebrek aan variatie wordt veroorzaakt door de herhaling van dezelfde woningtypen, de strakke opzet van huizen en straten en de overwegend platte daken (Brethouwer, 1971). Er is de afgelopen jaren wel wat gebouwd en gesloopt in Hatert, maar nog steeds dateert meer dan 72% van de woningen uit de periode 1950-1970 (*Buurt Hatert in cijfers en grafieken* | *AlleCijfers.nl*, 2023).



Figuur 1: Hatert (1852) [Kaart] geraadpleegd op <https://www.topotijdreis.nl/>

De woningvoorraad in Hatert van 1940 tot 1970

Datum	Aantal woningen
1940-1945	130
31-05-1960	222
01-01-1962	500
01-01-1963	977
01-01-1964	1275
01-01-1965	2004
01-01-1966	2817
01-01-1967	3266
01-01-1968	3427
01-01-1969	
01-01-1970	3513

Figuur 2: de woningvoorraad in Hatert van 1940-1970

De wijk heeft sindsdien te kampen gehad met allerlei soorten problematiek. In 2007 had ruim de helft van de huishoudens in Hatert een laag inkomen; velen hadden een uitkering en een lage opleiding. Een groot deel van de leerlingen op de basisscholen was gewichtenleerling. Dit hield in dat veel kinderen uit een thuissituatie kwamen die onderwijsachterstanden tot gevolg kon hebben.

In 2007 werd Hatert benoemd tot *Vogelaarwijk*. Deze term komt van de toenmalige minister Ella Vogelaar. De wijken hadden een aantal kenmerken waardoor ze in aanmerking kwamen om geld te ontvangen voor herontwikkelingsprojecten. Zo had de wijk een 25% lager inkomen dan de rest van Nederland, lag het aantal werkenden gemiddeld veel lager, was het aantal woningen in voorraad van lage kwaliteit en was de sociale en fysieke kwaliteit van de wijk beduidend lager (“Gedeeld Hatert”, 2007).

Naar aanleiding hiervan is een wijkactieplan opgesteld voor Hatert (Gemeente Nijmegen, 2007). Hierin werden de volgende actiepunten geformuleerd voor de verbetering van de wijk:

1. *Hatert thuis*: de instroom van relatief kwetsbare groepen in de wijk werd aangepakt middels vroege interventie. Er kwam één punt waar alle signalen van huishoudens verzameld konden worden. Dit moest leiden tot een goede stok achter de deur om vroeg in actie te komen, wanneer er risicovolle situaties ontstonden. Ook werd er gebruik gemaakt van de inzet van een gezinscoach, die de kwetsbare groepen kon ondersteunen wanneer dit nodig bleek.

2. *Jong Hatert*: er was veel absentie van school en er waren bijvoorbeeld veel vernielingen. Om hier hulp te kunnen bieden werd het centrum jeugd en gezin opgericht. Ook werd er een consultatiebureau voor extra huisbezoeken, meer opvoedingsondersteuning, lichte hulp, het uitbreiden van voor- en vroegschoolse educatie, groepsaankpak van ambulant jongerenwerk door bijvoorbeeld werkplekken te creëren voor jongeren, de aanpak van taalachterstanden en voorrang bij inburgeringstrajecten opgezet.
3. *Hatert werkt*: iedereen telt!: om het hoge aantal werkzoekenden, uitkeringsgerechtigden en mensen met een laag inkomen terug te dringen, kwamen de dienstverleners en coaches ‘achter het bureau vandaan’. Er kwam een actiecentrum waar een uitzendbureau ging huisvesten, zodra een inwoner zich aanmeldde voor een uitkering kreeg hij vanuit het centrum werk aangeboden. Ook hier kwam extra aandacht voor niet-Nederlanders.
4. *Hatert ontmoet*: om integratie te bevorderen zette de gemeente de volgende tien projecten op om ontmoeting te stimuleren:
 - Extra ondersteuning bij buurtactiviteiten en bewonersinitiatieven
 - Faciliteren activiteiten in het wijkcentrum
 - Een groep ‘allochtone’ wijkvrijwilligers in te zetten voor het verwerven van ‘allochtone’ wijkbewoners bij activiteiten en diensten.
 - Sport wordt gestimuleerd door de voetbalvereniging te verplaatsen en meer professionals in te zetten ter begeleiding.
 - Een eetgelegenheid creëren met goedkope, toegankelijke maaltijden, bereid door buurtbewoners en vrijwilligers.
 - Wijkbewoners mee laten beslissen over bewonersaanvragen.
 - Een activiteitencommissie aanstellen die een afspiegeling vormt van de wijk en de diversiteit in het wijkcentrum bevordert.
 - Muziekruimtes faciliteren.
 - Diverse activiteiten in wijktheater De Lindenberg en meer gebruik maken van het wijktheater.
 - De bibliotheek moet activiteiten promoten en zelf meer activiteiten organiseren.
 - Aantrekkelijker maken van de jeugdsoos ‘Chill out’.

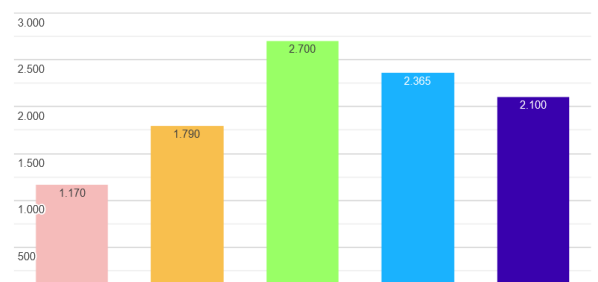
In mei 2015 is er een rapport van de gemeente Nijmegen verschenen over de bevolkingskenmerken na de interventies die waren geformuleerd in het actieplan ‘*onverdeeld Hatert*’ (2007)(Gemeente Nijmegen, 2015). Op sommige gebieden zijn verbeteringen gezien, zo zijn de inkomens wat gegroeid. Maar de arbeidsparticipatie bleef sterk achter, het sociale klimaat bleef kwetsbaar en de onderwijsachterstanden bleven hardnekkig. Zwam (2011) stelt dat veel projecten niet hebben gewerkt. De investeringen in groen-, sport- en spelvoorzieningen hebben nauwelijks effect gehad.

2.1.2 Diversiteit

In 1961 verscheen Jane Jacob’s *death and life of great American cities*. Als gevolg hiervan zijn nog vele artikelen verschenen die haar methoden hebben beproefd. Een van de belangrijkste aspecten die Jacobs noemt is die van diversiteit:

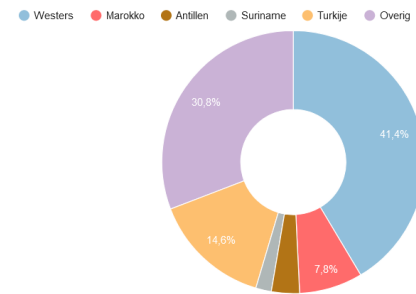
‘Wij hebben dit nodig opdat het stadsleven fatsoenlijk en constructief kan functioneren, en opdat de bewoners van steden hun samenleving en beschaving in stand kunnen houden en verder ontwikkelen,’ (Jacobs, 1961, p. 319)

Vanuit haar perspectief was diversiteit de aanwezigheid en interactie tussen verschillende sociale, economische en culturele elementen in een wijk. Dit is te realiseren door onder andere woningen van een verschillend type te bouwen (en laten staan). Zoals benoemd in paragraaf 1.1 wordt deze voorwaarde in Hatert geschonden, veel woningen stammen uit de jaren 1950-1970.



Figuur 3: Bevolking, leeftijdsgroepen: aantal inwoners op 1 januari 2023 per leeftijdsgroep. (z.d.). [grafiek] geraadpleegd op <https://allecijfers.nl/buurt/hatert-nijmegen/>

Toch kan er gesteld worden dat Hatert een zeer diverse wijk is. Zo zijn er van alle leeftijdsgroepen bewoners te vinden in de wijk (figuur 3) en zijn er veel migratieachtergronden te vinden (figuur 4). Vanuit Jacobs' perspectief is de diversiteit nodig, om interactie tussen verschillende mensen te krijgen. Zo treedt er kenniskruisbestuiving op en leert men van elkaar. Dit kan alleen als mensen elkaar tegenkomen op straat. Een logisch gevolg hiervan is wel, dat verschillende mensen, op verschillende tijden, op verschillende plekken actief moeten zijn. Een nauwe visie op diversiteit is dan te kort door de bocht. Kennisoverdracht gaat niet alleen over leeftijd en etnische achtergrond, het is dan nodig om diversiteit vanuit een breder perspectief te bekijken.



Figuur 4: *Hatert: inwoners met een migratieachtergrond.* (z.d.) [grafiek] geraadpleegd van <https://allecijfers.nl/buurt/hatert-nijmegen/>

2.1.3 Hyperdiversiteit

In mijn woonplaats Nijmegen, kom ik veel verschillende mensen tegen op een dagelijkse basis. In de supermarkt, tijdens het hardlopen, in een park of als ik een praatje maak met de buren. In veel gevallen is cultureel contact een vreedzame gebeurtenis (Wessendorf, 2013). Echter, vaak worden alleen de negatieve kanten van diversiteit benadrukt. In de ruimtelijke ordening zijn er ook gevolgen die als negatief beschouwd kunnen worden. Er kan sprake zijn van segregatie door betaalbaarheid van woningen. Het veel genoemde proces van *gentrification* is hier een voorbeeld van (Hospers et al., 2015). De diversiteit in arm en rijk leidt zo tot een (gesegregeerde) ruimtelijke structuur. Diversiteit in status kan ook ruimtelijke gevolgen hebben. Advocatenkantoren bijvoorbeeld, willen graag een locatie in het zicht, en een pand met een vrij pompeus uiterlijk (Litwin, 2021b). Daarbij kunnen bepaalde etnische achtergronden als minder worden gezien. Dit kan ook leiden tot segregatie, zoals bij het ontstaan van Chinatowns. Discriminatie kan ook optreden, doordat mensen met een andere etniciteit minder makkelijk een hypotheek kunnen krijgen. Uit een onderzoek van Kain en Quikley (1972) blijkt bijvoorbeeld dat Afro-Amerikanen in de VS minder vaak een hypotheek konden krijgen dan de 'witte' bevolking. Andere gevolgen door ruimtelijke ordening ontstaan door de (nog niet gerealiseerde) kansen die zich voordoen. Als in een wijk geen betaalbare muzieklessen worden aangeboden, is het heel onwaarschijnlijk dat kinderen op jonge leeftijd hun identiteit als muzikant kunnen ontwikkelen. Dit is onrechtvaardig, omdat daarmee een kans is ingeperkt.

Diversiteit is dus niet alleen iemands religieuze of etnische achtergrond. Nadat Vertovec (2007) met zijn invloedrijke publicatie met de titel *super-diversity and its implications* kwam, werd in 2016 door Tasan-Kok en zijn collega's de term *hyper diversity* gemunt (Tasan-Kok et al., 2016). Vertovec benadrukte het belang van diversiteit in groepen en niet alleen die daartussen. In plaats van het verschil tussen etnische groepen bestuderen, pleitte hij ook voor een studie naar de diversiteit in de groep zelf. Echter, volgens Tasan-Kok et al. (2016) moet diversiteit niet gezien worden als het enige en directe gevolg van immigratie. Zij pleiten voor het bestuderen van diversiteit in een breder perspectief. De term hyperdiversiteit biedt zo een eigen invulling, als pendant voor de dominante discours. Deze term impliceert dat diversiteit niet alleen gezien moet worden als een etnisch, demografisch en socio-economisch vraagstuk. Diversiteit gaat ook over bijvoorbeeld het verschil in levensstijl, houding en activiteiten. De hyperdiversiteit gaat (zoals benoemd in de vorige alinea) ook over de kansen die men krijgt en de potentie die daarmee behaald wordt. Deze hyperdiversiteit is wellicht niet makkelijk te bestuderen of groeperen, noch zal er altijd een eenduidig antwoord uit de studies komen. Juist deze niet-eenduidige visie is vandaag de dag belangrijk. Steden zijn continu groeiende veranderende organismen. Individuen veranderen en de interacties tussen hen evengoed. Het besef dat het begrip van een stadswijk niet bestaat, is van cruciaal belang. Wel kan een blik geworpen worden op delen van het systeem, die samen de wijk vormen, om zo bepaalde reacties en processen te kunnen verklaren (Oosterlynck et al., 2018). Wat vaak ontbreekt, is een dynamisch perspectief op de actieve en creatieve manieren waarop mensen omgaan met diversiteit op een kleine schaal.

2.2 Doelstelling

In dit onderzoek wordt de diversiteit in Hatert onderzocht. De wijk kenmerkt zich door lage inkomens, hoge werkloosheid, veel schoolverlaters en relatief veel bewoners met een migratieachtergrond. Dit beeld echter, is te nauw. Vanuit de lens van hyperdiversiteit, gaat diversiteit veel verder dan het verschil tussen etnische en socio-economische groepen.

De verwachting is dat de diversiteit in Hatert veel complexer is, dan tot nu toe in beleid werd benoemd. Door een blik te werpen op delen van de diversiteit die de wijk samen vormen, kunnen bepaalde reacties en processen op wijkniveau worden verklaard. Zoals door Oosterlynck et al. (2018) werd benadrukt, ontbreekt een dynamisch perspectief op microschaal.

Door eerdere onderzoeken is het belang van lokale identiteit naar voren gekomen. Door eerst een beeld te schetsen van de diversiteit binnen Hatert, zal inzicht in de lokale identiteit mogelijk worden. De situatieschets van de diversiteit en de impact op beleid en bewoners zal niet alleen voor de toekomstige ontwikkelingen van Hatert relevant zijn, maar voor beleidsmakers en planologen wereldwijd, omdat het inzicht zal geven op de invloed van diversiteit op beleid en de stedelijke omgeving. Hierdoor kan het een leidraad zijn voor stedelijke ontwikkelingsprojecten van andere hyperdiverse wijken.

Kortom, de doelstelling van dit onderzoek is, door literatuuronderzoek en kwalitatieve methoden, inzicht te krijgen in hoe hyperdiversiteit de lokale identiteit in Hatert beïnvloedt. Dit door een beeld te schetsen van de hyperdiversiteit binnen de wijk en hun uitkomsten te bundelen tot de lokale identiteit van Hatert.

2.3 Vraagstelling

De hoofdvraag is opgesteld om de uiteindelijke doelstelling uit paragraaf 2.1 te behalen. De investeringen als gevolg van *vogelaarwijk* Hatert, hebben niet het gewenste effect gehad. De diversiteit in de wijk kan een zegen en een vloek zijn en kan invloed hebben gehad op de ontwikkelingen van de wijk. Daarom is de volgende hoofdvraag opgesteld:

Wat is de invloed van hyperdiversiteit op de lokale identiteit in de wijk Hatert?

2.4 Maatschappelijke & wetenschappelijke relevantie

Dit onderzoek is van maatschappelijk belang omdat het inzicht kan geven in het effect van diversiteit op de ontwikkelingen in een wijk. Deze inzichten kunnen in eerste instantie belangrijk zijn voor actoren zoals bewoners van de wijk, gemeenten en openbare instellingen. Daarbij is het van belang voor andere wijkplanners om te leren van Hatert. Hatert onderscheidt zich van andere wijken doordat er al een lange geschiedenis van investeringen is. Er is veel geld vrij gemaakt voor deze wijk. Er zijn al eerder plannen gemaakt en uitgevoerd, maar nooit is er specifiek naar de invloed van hyperdiversiteit gekeken. Dit is ook voor andere onderzoeken belangrijk, omdat het de invloed van de kenmerken van een wijk belicht. Op basis hiervan kunnen andere wijkplannen een betere afweging maken, of de hyperdiversiteit in een andere wijk meer aandacht behoeft in de plannen.

In deze scriptie zal worden onderzocht, welke soorten diversiteit Hatert kent. Daarbij zal worden onderzocht hoe diversiteit bijdraagt aan de stad die Jacobs' (1961) nastreeft. Zoals benoemd in paragraaf 1.1.4 is lokale identiteit een onderbelichte kant van diversiteit in een wijk. Uit onderzoek

blijkt dat het behoud van de identiteit op lokaal niveau van cruciaal belang is voor de sociale cohesie binnen die wijk (Dukes, 2009). Het onderzoek zal daarom een bijdrage leveren aan de wetenschap door de functie van de lokale identiteit in relatie tot de diversiteit te onderzoeken. Zo geeft het een beeld van de diversiteit in een wijk en de totstandkoming van lokale identiteit en de rol die deze identiteit speelt bij vraagstukken op wijkniveau. De theorie van Jacobs zal als gevolg hiervan worden uitgebreid, vanuit het perspectief van hyperdiversiteit op lokaal niveau.

3. Theoretisch kader en literatuurbespreking

3.1 Diversiteit

Jacobs zag diversiteit als een organische, groeiende biotoop. Een meertje, dat slechts enkele algensoorten kent en weinig andere organismen, is erg vatbaar voor ziektes en verstoringen van buitenaf. Een meertje daarentegen, dat heel veel levensvormen kent, kan zich ook goed aanpassen en zich steeds verder ontwikkelen tot een rijk florerend meertje.

Zoals al is benoemd in paragraaf 1.1.2 draagt diversiteit volgens Jacobs (1961) bij aan een vitale stad. De diversiteit was volgens haar nodig om te blijven ontwikkelen, zoals dat in de natuur ook gebeurt. Met een monotone omgeving en met eenzijdige kenmerken is een stad vatbaar voor externe gevaren en zal het lastig tot groei komen. Een stad moet niet worden bedacht of uitgevonden, omdat goede steden natuurlijk groeien.

Een diverse stad moet een hoge dichtheid aan mensen hebben (ongeveer 100 inwoners per hectare) en de groots mogelijke variëteit aan architectonische, etnische, economische, sociale, politieke en culturele kenmerken. De straten moeten niet door auto's gedomineerd worden, omdat ze in gebruik moeten zijn door mensen die er leven en werken. De bouwblokken moeten vier tot zes verdiepingen hoog zijn om de dynamiek, interactie en schoonheid te verkrijgen die grote wereldsteden zo aantrekkelijk maakt (Hill, 1988).

In de jaren 1990 in Nederland kwam een groep *hautaine* consumenten op de huizenmarkt. Doordat in de jaren 1970-1980 de huizenmarkt in Nederland werd geprivatiseerd, werden huizen een goed dat aantrekkelijk werd voor een generatie zelfverzekerde, jonge families met een flinke koopkracht. Doordat een steeds grotere groep een auto kon bezitten, trok men uit de stad. Wie geld had, kocht een huis in een nieuwe 'Vinex-wijk' (vernoemd naar de Vierde Nota) (Van Der Cammen et al., 2012).

In tegenstelling tot wat Jacobs dus beargumenteerde in 1961 verkoos men de nieuwe suburbs boven de vitale stad. Jacobs had geen antwoord op dit suburbane verlangen. Haar voorkeur voor een publieke ruimte rondom het huis contrasteert schril met de wens van de stadsbewoner anno 1990 die massaal naar de buitenwijken trok als ze de mogelijkheid had (Franke & Hospers, 2009, p. 141).

Er kwam meteen veel kritiek op het werk van Jacobs. Ze werd direct aangevallen door een aantal van de meest invloedrijke planologen destijds, waaronder Robert Moses, Edward Logue, Edmund Bacon en Holmes Perkins (Klemek, 2007).

Een van de veelgehoorde kritieken is de invloed van haar eigen perspectief, en het gebrek aan een wetenschappelijke benadering. Heel *death and life of great American cities* is geschreven vanuit haar eigen raam in New York. *The street ballet* dat ze daar aanschouwde was de start van haar werk. Critici deden haar observaties af als sentimentele nostalgie naar een stad die nooit zal bestaan, misschien haar woning aan Hudson Street daargelaten. Daarbij werd ze als irritant naïef bestempeld, door haar elitaire theorieën, die er vanuit gingen dat haar straat in Greenwich Village model kon staan voor alle gemeenschappen (Scheper, 2008).

Een andere criticus was Mumford. Hij beargumenteerde dat gezonde diversiteit een maximale grootte, dichtheid en gebied vereiste. Een idee waar Jacobs het mee oneens was. Jacobs benadrukte het belang van functies van een gebied. Dit was volgens haar belangrijker dan de omvang in het creëren van diversiteit (Hirt & Zahm, 2012).

Echter, in de jaren die op de publicatie volgde oogstte Jacobs veel lof. Vooral het visionaire karakter van haar werk. Het werd door velen gezien als een uitnodiging om anders te gaan denken over de stad en haar opnieuw te beleven. De vernieuwende blik heeft ertoe geleid dat critici spreken van een paradigma verschuiving (een fundamentele verschuiving van de betekenis van een concept in de wetenschappelijke discipline) (Kuhn, 1962). Jacobs heeft nieuwe wegen vrijgemaakt om anders te gaan denken over wat steden zijn en waar ze toe dienen (Scheper, 2008).

3.2 Hyperdiversiteit

Een van de eerste vragen die beantwoord zal moeten worden is; wat is diversiteit? In veel literatuur wordt een fractie van diversiteit onderzocht. Een veel gebruikte methode voor het onderzoeken van ethnische diversiteit is de EFI, de *ethnic fractionalization index*. Met deze index kunnen kwantitatieve studies gemakkelijk vergeleken worden. Kritiek op deze index kwam al snel, omdat het geen mogelijkheid biedt voor het onderzoeken van oorzaak-gevolg relaties (Opiola & Czepil, 2020).

De vier meest voorkomende diversiteitsmodellen zijn: de inverse Herfindahl Index, de Shannon's H en de genormaliseerde versies hiervan (Boydston et al., 2014). The Herfindahl-Hirschman index komt uit de economie, waar hij de macht in een markt weergeeft door de kracht van het monopolie uit te drukken. De Shannon's H vindt zijn oorsprong in de thermodynamica en gaat niet over macht-, maar informatieconcentratie. De nuances die verloren gaan bij het uitdrukken van een complex sociaal vraagstuk in een cijfer, alsof het een markt betreft, hebben tot de keuze geleid voor een kwalitatief onderzoek te kiezen.

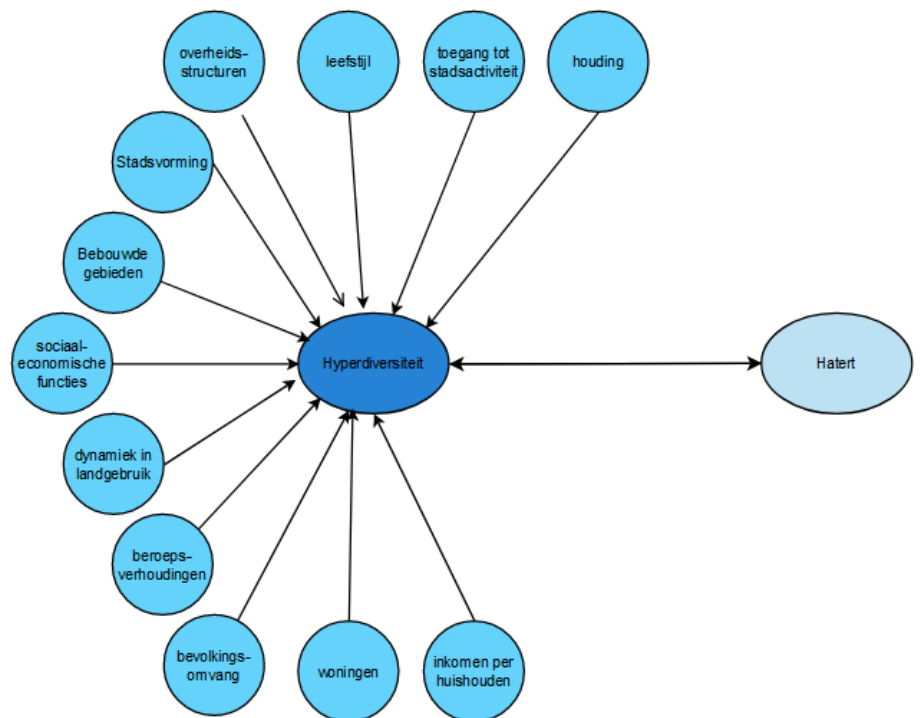
Echter, Jacobs zag diversiteit als een organisch groeiend geheel. Het meertje uit paragraaf 3.1 groeit naar zijn optimale potentiaal met door een veelvoud aan soorten. Hierbij is het niet alleen van belang dat er verschillen tussen de soorten zit, maar ook dat er verschil is binnen de soorten. Zoals niet alle boterbloemen hetzelfde genenpakket hebben, zo hebben ook niet alle vrouwen in een stad hetzelfde genenpakket.

In 1949 werd diversiteit door Simpson gedefinieerd als de waarschijnlijkheid dat twee toevallig uitgekozen individuen in een populatie tot dezelfde groep behoren (Dirksmeier, 2020). Later muntte Vertovec (2007) de term *superdiversiteit*. Zijn kritiek op de heersende benaderingen was de focus op de overheersende bevolkingsgroepen en de onveranderlijkheid van de definities. Als gevolg van globalisering, werden met name grotere steden in West-Europa steeds dynamischer in verhoudingen tussen groepen. Er was in toenemende mate een stroom nieuwe mensen, met verschillende afkomsten, uit een transnationaal netwerk, die sociaal-economisch sterk differentieerden. De eenzijdige definitie van diversiteit kreeg door de erkenning van Vertovec een nieuwe invalshoek. Niet alleen ging diversiteit meer om de verschillen tussen groepen, ook ging het er om dat er werd gekeken naar de diversiteit binnen deze groepen.

Echter, deze benadering had migratie als startpunt. Kritiek die hierop kwam, nam in overweging dat diversiteit niet alleen over etnische, sociaal-economische en demografische gegevens van immigranten zou moeten gaan en dat diversiteit complexer en dynamischer is, dan superdiversiteit suggereert. Daarom kwamen Tasan-Kok et al. (2016) met de term *hyperdiversiteit*, om de immigratie-discours voorbij te gaan en breder naar diversiteit te kijken. Ook houdingen, levensstijlen en materialiteiten worden hierbij in overweging genomen:

"intense diversification of the population in socio-economic, social and ethnic terms, but also with respect to lifestyles, attitudes and activities" (Tasan-Kok et al. 2013: 6).

In een onderzoek van Akubia en Yankson (2020) over hyperdiversiteit in de context van Ghana werden verschillende dimensies van diversiteit benoemd. In het volgende model worden deze dimensies in relatie tot Hatert weergegeven. De dimensies zullen een voor een worden toegelicht en door middel van interviews worden getoetst in Hatert:



Figuur 5: conceptueel model hyperdiversiteit naar Akubia en Yankson (2020) (eigen werk, 2023)

Woningen: is een indicator voor het gemiddelde inkomen en de levensstandaard van inwoners. Het bevat de infrastructuur in een gebied.

Bevolkingsomvang: de conventionele criteria die worden gebruikt voor het duiden van gebieden.

Beroepsverhoudingen: de opleidingsgraad en het beroepstype, dat op een plaats wordt uitgeoefend.

Dynamiek in landgebruik: over het landgebruik met verschillende doeleinden met een stedelijk karakter. Dit omvat divers en gemengd gebruik van grond binnen een stedelijke omgeving.

Sociaaleconomische functies: de faciliteiten, activiteiten, systemen en instituties die bijdragen aan de dynamiek van het gebied.

Bebouwde gebieden: gaat over de gebieden die gekenmerkt en gebruikt worden voor woningen, industrie en commerciële gebouwen en infrastructuur (en overige stedelijke structuren).

Stadsvorming: Gaat over de ruimtelijke kenmerken van de stedelijke regio, zoals de vorm, verdeling, patronen en de inrichting van stedelijke samenstellingen.

Overheidsstructuren: De institutionele politieke structuren, mechanismen en processen waardoor besluitvorming, het gebruik van bronnen en dienstverlening worden bereikt in politiek verband.

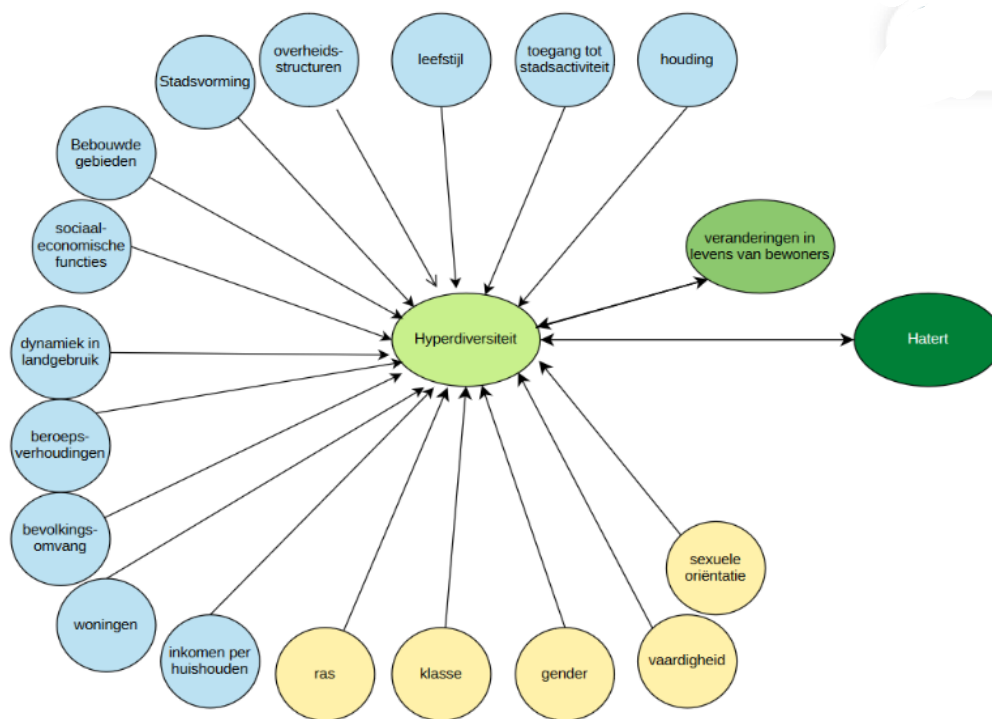
Leefstijl: wat bewoners van dag tot dag doen en wat ze bezighoudt

Inkomen per huishouden: het bedrag dat een huishouden te besteden heeft

Toegang tot stadsactiviteit: de bereikbaarheid van faciliteiten en activiteiten.

Houding: naar buurtbewoners, de stedelijke inrichting en -politiek. De algemene overtuigingen en meningen die de stedelijke cultuur kenmerken.

Hyperdiversiteit gaat volgens Tasan-Kok et al. (2017) dus niet alleen over de ethnische, demografische en socio-economische kenmerken. Stedelijke gebieden worden steeds diverser, niet alleen omdat nieuwe identiteiten de steden betreden, maar ook omdat identiteiten zelf steeds complexer en minder categoriseerbaar worden. Belangrijk is, dat er wordt erkend dat mensen geen eenzijdige identiteit hebben, maar tot meer categorieën behoren zoals gender, ras, klasse, vaardigheid, seksuele oriëntaties en andere kanten van diversiteit, die op verschillende niveaus interacteren, op hetzelfde moment. Dit uit zich in veranderingen in gedrag, levensstijl en activiteiten gedurende een mensenleven:



Figuur 6: conceptueelmodel uitgebreid naar Tasan-Kok et al. (2017) (eigen werk, 2023)

3.3 Lokale identiteit

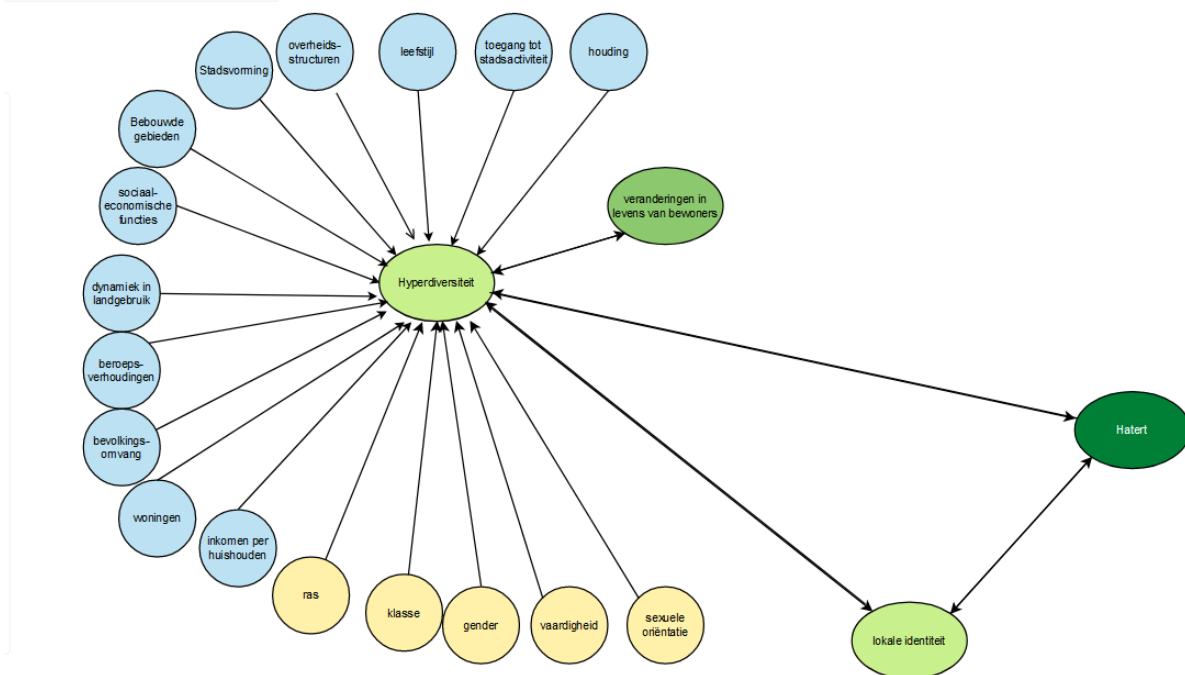
Diversiteit brengt ook complicaties met zich mee in beleidskeuzes. In de gemeentelijke documenten die volgden naar aanleiding van de vogelaar-subsidies werden verschillen in bevolkingskenmerken die relevant werden geacht benoemd. Er zijn in de plannen woorden als *allochtoon* gebruikt. Vermeulen (2008) beschrijft het dilemma van de erkenning. In een onderzoek naar de werkloosheid onder jongeren in Amsterdam en Berlijn komen ze tot de conclusie dat het in beleid mogelijk moet zijn om groepskenmerken te benoemen, maar dat doelgroepenbeleid onwenselijke gevolgen kan hebben. Zo kan men blind worden voor de talenten van deze groepen en kan erkenning de groepsidentiteit stimuleren, waardoor deze sterker wordt. Een manier om hier mee om te gaan is het breder benaderen van diversiteit. Het gebruik van zowel groepsidentiteiten en individuele identiteiten biedt meer mogelijkheden dan een focus op etnische en religieuze diversiteit. Ook wijst Dukes (2009) op het potentieel van lokale identiteit om te verbinden en verschillende identiteiten te overbruggen.

De lokale identiteit is een proces met verschillende lagen en veranderingen, afhankelijk van vele factoren zoals de omgeving en tijd (Lin, 2002). Lokale identiteit zou daarom volgens Shao et al. (2017) een tweedelig inzicht moeten geven. Enerzijds heeft het oog voor de tradities die door de jaren heen in stand zijn gebleven, terwijl de stad veranderde. Anderzijds geeft het mogelijkheden voor stedelijk herstel; zodat inwoners een gevoel van thuis, veiligheid en gemeenschap kunnen ervaren. Zij definiëren lokale identiteit als:

‘Local identity represents small-scale places, such as city quarters or street level, to provide features that create a recognisable image of the place and its residents to differentiate from other places. It provides special feelings through physical, social, sensory and memory perspectives; such feelings include both positive and negative emotions.’ (Shao et al., 2017, p. 14)

3.4 Conceptueel model

Om de valkuilen en kansen die in Hatert liggen weer te geven, gaat dit onderzoek daarom in op de hyperdiversiteit die Hatert kenmerkt, om zo een beeld te geven van de lokale identiteit in de wijk die mogelijkheden biedt voor toekomstige beleidskeuzes:



Figuur 7: conceptueelmodel uitbreid met lokale identiteit (eigen werk, 2023)

4. Methoden

Dit onderzoek is een aanvulling op al bestaande wetenschappelijke theorieën. Dit onderzoek is grotendeels fenomenologisch. Het fenomeen ‘hyperdiversiteit’ is onderzocht door de ervaringen van participanten te beschrijven en te interpreteren. Factoren binnen het fenomeen die belicht zijn komen uit de theorie, maar ook uit eigen redeneringen. Deze factoren zijn nog niet eerder onderzocht in deze context. Er is dus een fenomenologisch model gebruikt met kleine onderdelen van grounded theory (zie figuur 8) om onderzoek te doen naar hoe de hyperdiversiteit de lokale identiteit in Hatert beïnvloedt.

	Phenomenology	Discourse Analysis	Grounded Theory
HISTORY	European Philosophy	Linguistics/Semiotics	Sociology
PHILOSOPHY	There exists an essential, perceived reality with common features	Knowledge and meaning is produced through interaction with multiple discourses	Theory is discovered by examining concepts grounded in the data
GOAL	Describe the meaning of the lived experience of a phenomenon	Understand how people use language to create and enact identities and activities	Develop an explanatory theory of basic social processes
METHODOLOGY Formulating a research question	"What is the lived experience of [the phenomenon of interest]?"	"What discourses are used and how do they shape identities, activities, and relationships?"	"How does the basic social process of [X] happen in the context of [Y environment]?"
Sampling	Those who have experienced the phenomenon of interest	Those situated in one or more of the discourses of interest	Those who have experienced the phenomenon under different conditions
Data Collection: Observations	Observe participants in the context where the phenomenon is experienced	Observe participants in conversation in their natural environment	Observe participants where the basic social process takes place
Interviewing strategy	Participant describes experience; interviewer probes for detail, clarity	Both engage in dialogue; interviewer probes for intertextual meaning	Participant describes experience; interviewer probes for detail, clarity
ANALYTIC METHODS Decontextualization & Recontextualization: Process of coding, sorting, identifying themes and relationships, and drawing conclusions	Identify descriptions of the phenomenon; cluster into discrete categories; taken together, these describe the "essence" or core commonality and structure of the experience	Examine how understanding is produced through a close look at the words. Interested in how the story is told, what identities, activities, relationships, and shared meaning are created through language	Open, axial, & selective coding: Examine concepts across their properties & dimensions; develop an explanatory framework that integrates the concepts into a core category
Role of Analyst's Views	Bracket views	Examine own place in the discourse(s)	Bracket views
AUDIENCE	Clinicians, practitioners & others who need to understand the lived experience of the phenomenon of interest	Policy makers & interventionists who need to understand the discourses in use to craft effective messages	Researchers & practitioners who seek explanatory models upon which to design interventions
PRODUCT	A thematic description of the pre-given "essences" and structures of lived experiences	Description of language-in-use; identify how different discourses shape how identities, relationships, and social goods are negotiated and produced	Generate theory from the range of the participants' experience

Figuur 8: overeenkomsten en verschillen van drie interpretatieve benaderingen (Starks & Brown Trinidad, 2007)

De participanten zijn in dit geval bewoners van de wijk. Dat zijn de mensen die tijdens veldonderzoek in Hatert, zijn geïnterviewd om erachter te komen hoe de hyperdiversiteit eruitziet en de lokale identiteit beïnvloedt. Wijkbewoners zijn benaderd met de vraag om deel te nemen aan een semi-structured interview (bijlage 1). Hierdoor kon er doorgevraagd worden op antwoorden en, in het geval dat dit de data zou verrijken, later resulteren in meer gedetailleerde informatie. Dit is het

tegenovergestelde van gestructureerde interviews, waar geen ruimte is voor verdieping. Echter, deze gestructureerde methode heeft wel een hogere validiteit. (McIntosh & Morse, 2015)

De gekozen respondenten voor de interviews waren mensen die in de wijk wonen of werken, omdat zij de wijk op dagelijkse basis ervaren. Het is daarbij heel belangrijk om bewoners te selecteren die kunnen vertellen over hun eigen identiteit en de relatie tot de wijk om de invloeden in kaart te kunnen brengen. In dit onderzoek is niet gefocust op visuele data en discourses. Beelden hebben weinig diepgang, waardoor deze slechts een geringe bijdrage kunnen leveren aan dit onderzoek (Keim & Zhang, 2011). Kaarten over de wijk zeggen weinig over ervaringen en de perceptie van mensen.

Het uitvoeren van een focusgroup-interview lijkt in deze situatie niet haalbaar. Het is heel interessant om te analyseren hoe wijkbewoners samen in gesprek en discussie gaan over dit onderwerp, maar gezien dit onderzoek wordt uitgevoerd door een enkele student is het te lastig om deze methode uit te voeren. Een moderator moet in staat zijn om de bestaande relatie te beheren zodat er een omgeving ontstaat waarin de deelnemers die elkaar niet kennen zich ontspannen voelen en aangemoedigd worden om deel te nemen en gevoelens, opvattingen en ideeën over een kwestie uitwisselen (Rabiee, 2004). Eén op één kunnen interviewer en participant elkaar beter begrijpen, daarom is hiervoor gekozen.

De steekproef heeft een omvang van 9 interviews met wijkbewoners. Alle respondenten zijn woonachtig of werken in Hatert. De interviews vinden plaats aan de hand van het model uit figuur 7. Hyperdiversiteit in de wijk kan worden getoetst met deze kenmerken. Ook andere dimensies van diversiteit kunnen worden genoemd, deze kunnen dan leiden tot uitbreiding van het model. De seksuele oriëntatie is in de interviews niet bevraagd. Het contact was relatief kort en de band met de respondenten niet geschikt om dit deel van hyperdiversiteit te bevragen. Deze resultaten zijn dan ook weggelaten en zullen niet verder worden besproken.

4.1 Aanpak

Het startpunt voor de interviews was het buurthuis gelegen in de wijk. In het buurthuis is om toestemming gevraagd, deze werd direct gegeven. Er is toen plaatsgenomen in de grote woonkamer van het buurthuis, waar ik op mensen afstapte met de vraag of iemand wilde deelnemen aan het onderzoek. Een andere methode die is overwogen is om met respondenten in gesprek te gaan en pas naderhand te vragen of de respondent wil deelnemen aan het onderzoek. Deze methode blijkt echter alleen goed te werken wanneer het gaat om simpele vragenlijsten, waar slechts enige diepgang vereist is (Oana-Ramona & Iulia, 2017). In het geval van dit onderzoek was er meer diepgang en daarom persoonlijk rapport nodig. Aangezien het om persoonlijke vragen ging over de eigen identiteit werd het van belang geacht dat er direct transparant gecommuniceerd werd over de doelen van het onderzoek.

Om een completer beeld te krijgen van de identiteit van de wijk, zijn na de interviews in het buurthuis, winkels benaderd. De winkels bleken in de eerste interviews een vitaal deel van de wijk, ook hebben zij, door klantenkennis, een breed beeld van de wijk. Met name in het licht van de lokale identiteit waren winkels een belangrijke actor, gezien zij een zichtbare uiting zijn van de identiteit van de wijk (Dukes, 2009). Er zijn met twee winkeleigenaren interviews afgenomen. De eerste met de mede-eigenaar van de Internationale supermarkt Dūnya Internationale. Hier is gevraagd of iemand een interview wilden doen voor het onderzoek. De eigenaar had op dat moment geen tijd dus is er een datum geprikt voor een week later. Ter plaatse is toen een interview afgenomen. De tweede met een mede-eigenaar van een meubelzaak. Als gevolg van deze interviews werd het belang van taal in de wijk duidelijk. Etnisch-Nederlandse mensen benadrukten dat ze vaak niet gehoord en begrepen worden. Ook buitenlanders (zoals velen zichzelf noemen) gaven aan dat ze graag meer Nederlands zouden zien in de wijk. Daarom zijn toen nog twee interviews afgenomen bij het taalinstituut *NL de baas*, gelegen

in de wijk. Zo werd de perceptie over de Nederlandse taal vanuit dit perspectief onderzocht als factor in de hyperdiversiteit binnen de wijk.

Uit onderzoek van Barriball en While (1994) werd het belang van semigestructureerd interviews in een heterogene omgeving zichtbaar. In dit onderzoek werd door respondenten die de taal van het onderzoek (Engels) minder goed beheerste het voordeel van deze interviewmethode benadrukt. De relatie tussen non-participatie en een taalbarrière is al vaak aangetoond in onderzoek (Marshall & While, 1994). Om een betrouwbaar onderzoeksresultaat uit dit onderzoek te verkrijgen, waren participanten met verschillende achtergronden wel nodig. De uitdagingen die interviews met respondenten met een andere moedertaal met zich meebrengen, zijn al onderzocht.

Semigestructureerde interviews zorgen voor een zorgvuldigere woordkeus in specifieke situaties, waardoor de interviewer zeker kan zijn van begrip van woorden bij de respondent. Hierdoor worden de resultaten meer valide en betrouwbaarder. Om zo min mogelijk hinder te ondervinden van de taalbarrière is ook daarom voor een semigestructureerd interview gekozen.

Tijdens de interviews werden de woorden van de respondenten samenvattend herhaald. Zo kon worden bevestigd of de antwoorden wederzijds goed werden begrepen.

Om de interviews zo goed mogelijk te laten verlopen is ook de plaats waar de interviews moeten worden afgenomen van belang. De werkplek van respondenten moet bijvoorbeeld vermeden worden als de vragen over het werk gaan, waardoor de respondent niet vrijuit kan spreken. Een geschikte locatie is een neutrale en stille ruimte, waar de respondent zich op zijn gemak voelt (Oana-Ramona & Iulia, 2017). Er is daarom aanvankelijk gekozen voor het buurthuis, omdat mensen hier vaak komen om te ontspannen. Het buurthuis had een grote woonkamer. We namen plaats in een hoek van de woonkamer, waardoor we zichtbaar bleven voor anderen en de respondent niet het gevoel kreeg dat hij ging deelnemen aan een formeel onderzoek. Wel was de afstand tot anderen groot genoeg om vrijuit te kunnen spreken en niet gestoord te worden.

De interviews met winkeleigenaren vonden plaats in de winkel waar zij werkten. Dit is geen neutrale ruimte, zoals wel geadviseerd wordt door (Leavy, 2020). Echter, dit was toch de meest geschikte locatie omdat men wel vrijuit kon spreken. Er was niemand die ons verder kon horen en de eigenaren voelden zich comfortabel in de winkel. Tenslotte zijn er interviews gehouden binnen de muren van het taalinstituut *NL de baas*. Ook dit was geen neutrale omgeving. De respondenten hadden hier les in de Nederlandse taal. Wel kregen we een aparte ruimte toegewezen waar we vrijuit konden spreken, zodat respondenten zich op hun gemak konden voelen.

Na het eerste interview bleek, dat het woord ‘onderzoek’ formeel overkwam op de respondent. Mij is toen het advies gegeven om mensen te vragen of ze ‘in gesprek’ wilden gaan over de wijk, dit is toen toegepast om van een formeel onderzoeksgesprek, richting een gelijkwaardig, persoonlijk gesprek te kunnen bewegen. Het is van belang een semigestructureerd interview te beginnen met warm-up vragen. Deze vragen moeten makkelijk te beantwoorden zijn, zodat respondenten zich comfortabel gaan voelen (Oana-Ramona & Iulia, 2017). Om soepel van de warm-up vragen naar een inhoudelijk gesprek te kunnen wisselen, kregen mensen wat te drinken aangeboden, waarna we in gesprek gingen over het wonen in de wijk (zie bijlage 1).

Het transparant communiceren over het onderzoeksproces tegenover de respondent lag aan de interviews ten grondslag. Er is voor gekozen om geen schriftelijke verklaring te laten tekenen, omdat dit de informaliteit van het gesprek in de weg kan staan (Leavy, 2020). Wel werd er bij aanvang direct gecommuniceerd over de manier van verwerken van de gegevens en er werd toestemming gevraagd om geluidsopnames te mogen maken. Tegen de deelnemers werd gezegd dat ze op ieder gewenst moment tijdens het interview mochten stoppen, wijzigingen mochten aanbrengen of er voor mochten kiezen om niet meer deel te willen nemen. Om anonimiteit te garanderen werd aan het begin al gevraagd of de deelnemers hun eigen identiteit of een pseudoniem wilden gebruiken voor de onderzoeksresultaten. Ook werd de mogelijkheid gegeven, om eerst het interview te doen, en tenslotte nog te kiezen of de gegevens onder de eigen naam of het pseudoniem verwerkt zouden worden. Ook specifieke locaties of namen van derden konden worden veranderd. Dit is vooraf gecommuniceerd en

achteraf nog eens benoemd. De respondenten hadden de mogelijkheid om hun contactgegevens achter te laten en het interview opgestuurd te krijgen, zodat het eventueel gewijzigd kon worden. In sommige gevallen waren er inderdaad fouten ingeslopen, waar op gereageerd is via email. Ook is gevraagd of men het eindproduct wilde ontvangen. Tot dit moment hebben de respondenten de mogelijkheid gekregen om zich terug te trekken uit het onderzoek.

De interviewvragen volgden uit literatuuronderzoek. Het conceptueel model (figuur 7) was het uitgangspunt in de vraagstelling. Alle factoren die in de literatuur zijn gevonden, werden bevestigd. De respondenten zijn in onderstaande tabel genoemd en voor een beter begrip is een korte persoonlijkheidsschets gegeven:

Meena	Meena is getrouwd. Heeft twee kinderen en woont nu twee jaar in Nijmegen. Ze leert de taal bij Nederlands de Baas en begint met niveau B1. Ze komt uit Afghanistan, waar ze docent was op een middelbare school. Ze gaf hier Pashto (één van de twee belangrijkste talen in Afghanistan). Drie dagen per week gaat ze naar Nederlands de Baas, waar ze Nederlands leert, tot de kinderen klaar zijn met school. De andere twee doordeweekse dagen gaat ze naar de ZZG-zorggroep waar ze als vrijwilliger werkt in de ouderenzorg.
Sayed	Ook Sayed komt uit Afghanistan. Hij is de echtgenoot van Meena. Toen ik naar NL de baas ging, hebben zij zich afzonderlijk van elkaar opgegeven om deel te nemen aan het interview. Zij wisten dit ook pas van elkaar na het afnemen van de interviews. Hij was in Afghanistan journalist. Hij werkte als communicatiemedewerker voor een organisatie. Hij probeert momenteel een baan te vinden in Nederland. Hij heeft al Engels geleerd in Afghanistan en sprak dit goed. Op dagelijkse basis wandelt hij veel, omdat hij zich vaak verveelt, zo'n twee á drie keer per dag.
Bashir	Is 37 en woont sinds 15 jaar in Nederland. Hij komt uit Somalië. Hij spreekt Nederlands en Somalisch. Hij is gevlucht vanwege de oorlog in Somalië. Zijn kinderen zitten op de basisschool in Hatert en spreken goed Nederlands. Ook zit één kind op de peuterspeelzaal in Hatert. Hij werkt zelf niet meer, omdat hij veel bezig is met de kinderen. Zijn vrouw is een beetje ziek, waardoor hij vooral voor de kinderen met zorgen. Vroeger werkte hij in de ouderenzorg. Hij wil later wel weer gaan werken, maar nu nog niet.
Eymen	Is 31 en woont alleen in Nijmegen. Zijn ouders, broer en zus komen eens per drie maanden naar Nederland. Hij komt zelf uit Turkije, maar kan hier niet terug naartoe, omdat dit gevaarlijk voor hem is. Hij studeert rechten aan de HAN en

	werkt daarnaast in een meubelzaak. In Turkije was hij advocaat, dus misschien kan hij dat in Nederland weer worden. Een diploma is voor hem een soort garantie.
Habtab	Is 38 en woont sinds september 2016 in Hatert. Hij komt uit Eritrea. Hij heeft drie kinderen, die naar de basisschool de Klumpert (dit is de basisschool in Hatert) gaan. De jongste is drie jaar, daarmee gaat hij iedere dag naar buiten, naar het voetbalveldje of de bibliotheek. Hij gaat zelf zitten en kijken naar de kinderen. Tijdens schooltijd doet hij de boodschappen, leert hij Nederlands, of kijkt hij TV. Hij drinkt wel eens een biertje of koffie in het café met vrienden. Ook gaat hij wel eens naar STIP (een adviespunt voor bewoners) of zoekt op internet voor een andere woning, maar dit is erg moeilijk.
Kadir	Kadir heeft 3 dochters en een zoon die zijn afgestudeerd aan de Radboud Universiteit in rechten. Hij is zelf schrijver. Hij heeft vijf boeken geschreven, over politiek, cultuur, religie, nationaliteit, geschiedenis en reizen. Hij staat iedere ochtend om 6 uur op, om 3 uur te schrijven. Daarna gaat hij ontbijten en daarna gaat hij naar werk. Hij schrijft al 30 jaar iedere ochtend. Een van de boeken is vertaald van het Turks naar het Koerdisch dat in Noord-Irak wordt gelezen. Dit hebben vrienden die in Noord-Irak wonen voor hem gedaan. Ook heeft hij de teksten geschreven voor twee albums. Een komt uit 2015, ook heeft hij hier melodieën voor geschreven. Van het eerste album heeft hij ook iets ingezongen. De albums zijn geheel in het Koerdisch. De boeken zijn in het Turks, omdat dit de taal is waarin hij heeft gestudeerd Kadir Büyükkaya was de eerste Koerdische politieke vluchteling in Nederland. Hij was politiek actief in Turkije, waar hij literatuur en letterkunde studeerde. Door politieke redenen kwam hij in Nederland. Hij is een bekend politiek figuur in Turkije. Naast de winkel blijft hij hard werken aan het schrijven en muziek maken. Ook in Nijmegen kennen veel mensen hem, niet alleen als ondernemer, maar ook als schrijver.
Anne	Is 49 jaar en woont alleen, op een kat na. Ze heeft geen relatie op het moment en woont hier sinds augustus vorig jaar. Ze heeft in Nijmegen gestudeerd en gewoond. Daarna heeft ze 15 jaar in Amsterdam gewoond en in de Randstad gewerkt. Ze heeft Nederlands gestudeerd aan de Radboud Universiteit. Momenteel werkt ze op de

	Groesbeekseweg voor 2 á 3 dagen per week. Ze heeft een aantal coachingstrajecten gevolgd, waarna ze nu financieel medewerkster is voor iemand met een eigen bedrijf. Ze kent de eigenaar nog van haar studententijd, waar ze collega's waren bij het sportcentrum van de universiteit. Ze werkt met psychologen, die zijn bezig met een programma voor gedragsverandering. Zij doet de financiële administratie van dit programma.
Henk	Henk woont sinds zijn 15^e in Hatert. Op zijn 13^e kwamen ze naar Nijmegen, toen trouwde hij en gingen ze weg uit Hatert, maar bleven in Nijmegen. Met het overlijden van zijn vrouw kwam hij terug naar Hatert. Nu woont hij in een flatgebouw. Hij is gepensioneerd, na een werkzaamleven in de stadsreiniging. Zijn vrouw is inmiddels overleden. Hij gaat bijna iedere ochtend naar het buurthuis om te biljarten. Daarnaast ziet hij zijn kleinkinderen vaak. Hij heeft 6 kleinkinderen. De oudste is 22 en de jongste is 7. De twee oudste wonen onder de waal een stukje weg. De anderen wonen in Nijmegen. Daar gaat hij iedere zaterdagochtend naartoe. Dan drinkt hij een kopje koffie, babbelt hij wat en verwent hij de kinderen. Ze komen ook graag bij hem.
Antonio	Antonio is een man van middelbare leeftijd. Hij is opgegroeid in Hatert. Zijn moeder is hier ook al geboren. Zijn oma was Russisch, zijn opa was Nederlands. Antonio is lid van de Jozua kerk. De dominee van de kerk doet veel voor Hatert. Antonio is zelf activiteitenbegeleider in de ouderenzorg. Hij heeft gestudeerd aan het ROC in Nijmegen. Hij heeft nog nooit in Hatert gewerkt, maar wel op veel andere plekken in en om Nijmegen. Hij zou graag iets willen opstarten in Hatert voor jongeren. Dan wil hij niet dat er maar één keer per jaar een feestje is, zoals met MOVE. Hij wil graag faciliteren dat mensen elkaar structureel leren kennen. Hij wil niet dat er één keer per maand een soepje is. Hij wil ook niet overdrijven, hij snapt dat hij de wereld niet in zijn eentje kan veranderen, maar hij ziet dat Hatert dit heel erg nodig heeft. Er zijn nu te weinig mogelijkheden.

Tabel 1: respondenten uit het onderzoek (eigen werk, 2024)

Na de interviews werden de gegevens verkregen uit de literatuur opgedeeld in thematische codes. In de codes werden gemeenschappelijke dimensies uit de verschillende codes zichtbaar. Naarmate de interviews vorderden, bleken codes overlapping of samenhang te vertonen. Tijdens het schrijven werden verbanden zichtbaar en leken ze enige verklarende kracht te bieden in relatie tot de onderzoeksvraag. Deze thematische codes, met gemeenschappelijke dimensies, konden zo het conceptuele raamwerk vormen dat al deels uit de literatuur was opgebouwd. Het proces van verzamelen van gegevens, deze opsplitsen en de relaties hiertussen leggen, is gebaseerd op zowel analytische als synthetische processen. Hoe verder het proces vorderde, hoe meer betekenis uit de gegevens kon worden gehaald, hoe meer er sprake was van interpretatie. Naarmate het conceptueel model ontstond, kwam er meer vertrouwen in de manier waarop relaties tussen codes konden worden geïnterpreteerd. Er ontstonden patronen, waar betekenis aan kon worden ontleend. Deze konden worden geconceptualiseerd en geformuleerd in resultaten (Galletta & Cross, 2013).

Wel bleek dat het conceptueel model niet alle dimensies van de resultaten uit de interviews omvatte. Dit kwam doordat er ruimte was voor respondenten om eigen factoren te benoemen en toelichten, die niet in de literatuur waren gevonden. Om de verklaringskracht van het model zo groot mogelijk te maken, zijn de factoren benoemd door respondenten toegevoegd aan het model. Op deze manier is per bewoner een persoonlijkheidsschets verkregen die in atlas.ti is geanalyseerd (bijlage 2). Deze persoonlijke kenmerken samen maken de hyperdiversiteit in relatie tot de wijk. In de volgende paragraaf zullen de overeenkomsten en verschillen van de respondenten worden toegelicht. Hierdoor zal de hyperdiversiteit van de steekproef worden verduidelijkt. Vervolgens kan een omschrijving worden gegeven van de lokale identiteit van de wijk en hoe de hyperdiversiteit deze beïnvloedt.

5. Empirisch hoofdstuk

5.15.1 Hoe ziet hyperdiversiteit in Hatert er uit?

5.1.1 Iedereen heeft respect voor elkaar

Houding gaat over de algemene overtuigingen die de stedelijke structuur kenmerken (Akubia & Yankson, 2020). Uit de interviews is een grote verscheidenheid aan achtergronden gebleken. Een duidelijke overtuiging die in alle interviews terug kwam, was dat in Hatert, ondanks de verschillen, respect hoog in het vaandel staat.

Habtab woont sinds september 2016 in Hatert. Hij is toen gevlucht uit Eritrea. Hij heeft 3 kinderen en woont in Hatert in een flat. Hij ziet veel verschillende buitenlanders, waar hij het volgende over zegt:

‘Een van de goede dingen in Hatert is het samenleven. Er is geen ruzie, we praten niet over geloof. Er is respect. Klaar.’ (Habtab, persoonlijke communicatie, oktober 2023)

Ook Kadir Büyükkaya, de eigenaar van *Dünya Internationale*, een supermarkt in de wijk valt dit respect op. Hij was de eerste Koerdische politieke vluchteling in Nederland. Hij was politiek actief in Turkije, waar hij literatuur en letterkunde studeerde. Door politieke redenen kwam hij in Nederland. Hij is een bekend politiek figuur in Turkije. Naast de winkel blijft hij hard werken aan het schrijven en muziek maken. Ook in Nijmegen kennen veel mensen hem, niet alleen als ondernemer, maar ook als schrijver. Dit komt ook doordat hij is geïnterviewd door kranten, zoals De Gelderlander. Daarbij kwam 8 jaar geleden zijn eerste album uit. Dit werd gepresenteerd in De Vereeniging, waar 500 mensen en de burgemeester aanwezig waren.

Aanvankelijk stuitte hij met het openen van de winkel wel op wat weerstand. De eigenaar van het pand zei tegen de makelaar dat de buitenlanders niet zijn eerste voorkeur hadden. En Kadir Büyükkaya vond dat hij gelijk had, gezien het imago van buitenlanders. Hij vindt dit ook wel terecht:

‘Als ik iemand niet vertrouw wil ik ook een beetje afstand’. (Kadir Büyükkaya, persoonlijke communicatie, oktober 2023)

Maar nadat ze de winkel kochten kregen ze een goede band met de eigenaar en zijn vrouw. Inmiddels is de oude eigenaar overleden, Kadir Büyükkaya en zijn broers hebben afscheid van hem genomen en Kadir Büyükkaya heeft een aantal verhalen en gedichten over hem geschreven. De vorige eigenaar van de winkel was Christelijk, terwijl Kadir Büyükkaya op papier moslim is. Kadir Büyükkaya ontving kritiek van zijn landgenoten op zijn gedichten, maar nooit van de oude eigenaar:

‘Mensen moeten elkaar leren kennen, buitenlanders, Nederlanders en andersom. De verantwoordelijkheid is hierbij heel belangrijk. Wij zijn als gast in Nederland gekomen. We moeten respect hebben voor de regels van het land, systeem, omgeving en mensen. Dit moeten we accepteren. We moeten het sociale gedrag leren en respecteren. Dünya Internationale heeft een belangrijke rol hierin gespeeld in de buurt. Dit is mijn idee, maar ook dat van heel veel andere klanten.’ (Kadir Büyükkaya, persoonlijke communicatie, 2023)

Ditzelfde respect is teruggezien in de beroepsverhoudingen. Volgens Anne wordt niemand in de wijk raar aangekeken:

‘Ik vind het leuk dat het een buurt is waar ik heel erg mezelf kan zijn en niet de schone schijn op hoeft te houden. Je hoeft je hier niet op te doffen als je het huis uitgaat. Hoewel dat wel mag natuurlijk. Ik

heb het gevoel dat je hier alle kanten op kan qua uiterlijk. Iedereen doet maar wat. ' (Anne, persoonlijke communicatie, oktober 2023)

Haar ene buurvrouw heeft, net als zij, gestudeerd en woont samen met haar kat. Aan de andere kant woont een gezin met vier kinderen, die hier al lang wonen en veel wortels in de buurt hebben. De opleiding die mensen genoten hebben, maakt niet uit in de wijk. Allerlei beroepen worden er uitgeoefend, en juist het contact met verschillende mensen vindt ze iets toevoegen.

5.1.2 Binnen de ring van Nijmegen

Toegang tot stadsactiviteit gaat over de bereikbaarheid van activiteiten en faciliteiten. Hatert ligt niet ver van het centrum volgens de respondenten.

Anne, van 49 jaar, woont op dit moment alleen, op een kat na. Ze heeft geen kinderen en geen relatie. Ze woont hier weer sinds augustus van het jaar 2022. Ze heeft hier gestudeerd en gewoond. Toen heeft ze 15 jaar in Amsterdam gewoond en in de randstad gewerkt. Inmiddels is ze weer terug:

'Ik heb bewust voor Hatert gekozen. Niet omdat het per se de leukste wijk is, maar wel vanwege het type huizen en de betaalbaarheid. Het is hier ruim opgezet, met veel groen. Ik zie wel huizen die ik treurig vind, maar het heeft ook een winkelcentrum wat ergens op slaat....Ik wilde ook graag binnen 'de ring van Nijmegen' blijven, zoals ik dat dan noem. ' (Anne, persoonlijke communicatie, oktober 2023)

Ze heeft dus nog wel het gevoel dat ze echt in de stad Nijmegen woont. De ring reikt voor haar van de Waal tot het kanaal. Als ze voor alles ook nog de brug over zou moeten, zou deze drempel te hoog zijn. Ze heeft geen auto, dus doet alles op de fiets.

De activiteiten waarvoor mensen naar het centrum gaan zijn vooral kledingwinkels. Dit ervaren ze niet als hinder, de stad is goed bereikbaar. Bepaalde faciliteiten worden ook gemist. Meena Yadgari is getrouwd, heeft twee kinderen en woont nu een jaar in Nijmegen. Ze leert de Nederlandse taal bij Nederlands de Baas. Ze begint nu met niveau B1. In Afghanistan was ze docent op een middelbare school. Ze houdt van werken. Als ze de taal heeft geleerd hoopt ze naar de universiteit te kunnen of te kunnen werken. In Afghanistan was ze Pashto Docent. De faciliteiten in de stad vindt ze goed:

'Hatert heeft een groot centrum met veel winkels en belangrijke winkels: de Turkse winkel, de Jumbo, Aldi, Kruidvat. Allemaal dicht bij mijn huis. De buurt is rustig, er is niet veel lawaai en er zijn geen problemen in de buurt. Er zijn twee goede scholen in Hatert. Ook de opvang in Hatert is heel goed. Hatert heeft ook een grote bibliotheek die ik heel goed vindt... In Hatert is een groot park nodig. Voor kinderen. En ook om in contact te komen met andere mensen. ' (Meena, persoonlijke communicatie, november 2023)

Ook Bashir van 37 is erg blij met de wijk. Bashir heeft kinderen en woont sinds een jaar in Nijmegen. Hij komt uit Somalië. Hij spreekt Nederlands en Somalisch. Eerst woonde hij in AZC, toen in Limburg en daarna in Groesbeek. De veiligheid vindt hij goed, net als de ziekenhuizen. Ook Hatert vindt hij goed. Hij vindt het gezellig in het buurthuis met het wijkteam. Er is een klein centrum met allemaal winkels. De school is dichtbij, de kinderen gaan naar basisschool de Klumpert in de wijk. Er is veel bos omheen, waar hij soms heen gaat. Toch ziet hij ook verbeterpunten:

'De moskee is in de stad, niet in Hatert. Ik had het wel fijn gevonden als er een Moskee vlakbij Hatert was geweest. ' (Bashir, persoonlijke communicatie, oktober 2023)

In de moskee komt hij veel mensen uit Hatert tegen, dichterbij zou beter zijn. Hij wil wel graag blijven wonen in Hatert:

'Ik ben blij hier. Ik wil niet verhuizen. Goede wijk, goed centrum, ik ben blij.' (Bashir, persoonlijke communicatie, oktober 2023)

Antonio is opgegroeid in Hatert. Zijn moeder is hier ook geboren. Zijn oma was Russisch, zijn opa was Nederlands. Zijn opa en oma leerden elkaar al kennen in een kamp tijdens de Tweede Wereldoorlog. Ze zijn gevlucht na een bomaanslag. Zijn opa is ook in Hatert geboren. Zijn oma was 17 jaar toen ze hier kwam wonen. Dat kwam omdat je in Hatert sneller een huis kon krijgen. Hij mist faciliteiten in de wijk:

'Als je Hatert vergelijkt met Wijchen, Malden en Beuningen bijvoorbeeld, zie je dat die wijken veel bloeiender zijn. Daar zijn bibliotheken, damscholen, voetbalverenigingen, daar is nu wel die verbinding. In Wijchen zijn er ook veel cafés, daardoor kennen mensen elkaar' (Antonio, persoonlijke communicatie, 2023)

5.1.3 Leefstijl

Ook de leefstijl van de geïnterviewden is *hyperdivers* te noemen. Wat de respondenten van dag tot dag doen verschilt heel sterk. Meena komt uit Afghanistan, woont nu een jaar in Nijmegen en heeft twee zoons. Zelf loopt ze stage in de ouderenzorg. Op maandag en vrijdag gaat ze daarheen. Op dinsdag, woensdag en donderdag gaat ze naar Nederlands de Baas om de Nederlandse taal te leren. Haar vrijwilligerswerk is tien minuten fietsen. Er wonen dementerende ouderen in het tehuis van de ZZG zorggroep. Dit vindt ze moeilijk, maar ook heel goed. Ze werkt daar van 8:00 tot 15:00. Dan zijn de kinderen klaar met school en gaat ze ze ophalen.

Of Kadir Büyükkaya, hij staat iedere ochtend om 6 uur op, om 3 uur te schrijven, daarna gaat hij ontbijten en daarna gaat hij naar zijn winkel. Al 30 jaar schrijft hij iedere ochtend.

'Door heel Nederland zeggen mensen, de eigenaar van Dünya Internationale is niet alleen ondernemer, maar hij is ook schrijver, dichter, hij is muzikant en de eerste politieke vluchteling in Nederland' (Kadir Büyükkaya, persoonlijke communicatie, 2023)

Ook Eymen (31) komt uit Turkije. Het belang van hyperdiversiteit wordt hier duidelijk. Hoewel beide vluchtelingen uit Turkije komen, verschilt de leefstijl erg sterk. Eymen is advocaat en hij wil graag een Nederlandse nationaliteit, met paspoort. Hij heeft geen Turks paspoort, want hij kwam naar Nederland vanwege de politieke problemen. Na de coupepoging in 2016, ging het niet goed met Eymen. Hij had veel klanten van de Gülenbeweging. Hij volgt deze beweging zelf niet, maar hij was wel advocaat, dus deed zijn beroep. Hij kreeg toen problemen met de overheid. Hij doet nu hbo rechten, om hier ook advocaat te kunnen worden en werkt tegelijkertijd in een meubelzaak. Hier komen klanten vanuit veel verschillende plaatsen, doordat ze reclame maken via tiktok en Facebook.

De hyperdiversiteit van Hatert komt niet alleen voort uit het werkzame leven dat plaatsvindt binnen de wijk. Ook de verschillende woningen dragen bij aan verschillende leefstijlen:

'Ik kom uit een periode van ziekte, een periode van burn-out, en inmiddels merk ik dat ik andere dingen wil en doe. Ik heb nu een tuin waar ik in kan werken. Ik heb een kat waar dat heel fijn voor is.' (Anne, persoonlijke communicatie, oktober 2023)

Hyperdiversiteit wordt zo niet alleen gevormd door verschillende leefstijlen, maar de leefstijlen worden ook gevormd door de fysieke omgeving. Bijvoorbeeld een tuin maakt dat de leefstijl verandert. De leefstijl, zoals de ondernemingslust van Kadir Büyükkaya, maakt dat de omgeving van een wijk verandert door de oprichting van een winkel. De hyperdiversiteit is dus een onafgebroken stroom van uitwisseling tussen fysieke-, sociale-, persoonlijke- en economische kenmerken van een wijk.

5.1.4 Het gebruik van inkomen

Het inkomen werd door Akubia en Yankson (2020) omschreven als *het gemiddelde bedrag dat een huishouden te besteden heeft*. Volgens de interviews is deze factor niet compleet genoeg. Om een compleet beeld te krijgen van de hyperdiversiteit is het niet alleen van belang wat het inkomen is, maar ook wat er mee gedaan wordt. Om begrip te kunnen vormen over de wijk, is dit minstens net zo noodzakelijk als het inkomen dat men ontvangt.

Volgens Kadir Büyükkaya is de visie van buitenlanders ten opzichte van geld de afgelopen decennia veranderd. De eerste generatie buitenlanders in Nederland genereerde namelijk inkomen voor het thuisland. Men werkte hard, om te kunnen investeren in het thuisland, om daar bijvoorbeeld een huis te kunnen kopen. Dit heeft gevolgen gehad voor de wijk. Als men slechts investeert in het thuisland en niet in de eigen omgeving, verpaupert de wijk. Men kreeg problemen met de kinderen, omdat ze daar weinig geld in investeerde. Hierdoor konden kinderen bijvoorbeeld niet meedoen met sociale activiteiten. Ze konden niet mee naar musea of theaters, waardoor ze veel op straat terecht kwamen. Latere generaties gingen meer geld uitgeven om een goed eigen leven te leiden. Kadir Büyükkaya merkte dit in de winkel. Investeren in een goed eigen leven begint immers met goed eten. Dit was erg gunstig voor de winkel.

‘Veel mensen zeggen achteraf: ‘we zijn gek geweest.’ Dat men altijd geld heeft gespaard voor andere mensen, maar niks voor zichzelf.’ (Büyükkaya, persoonlijke communicatie, oktober 2023)

5.1.5 Verandering van het karakter door de jaren

Het inkomen van Hatert gaat echter nog veel verder terug en hangt sterk samen met de stadsvorming. Henk Reinders (76) woont al sinds zijn 15^e in Hatert. Op zijn 13^e kwamen hij naar Nijmegen. Toen hij trouwde gingen hij en zijn vrouw weg uit Hatert, maar bleven in Nijmegen. Met het overlijden van zijn vrouw kwam hij terug naar Hatert. Nu woont hij in een flatgebouw:

‘Toendertijd was Hatert echt een elitebuurt’, vertelt Henk (Henk, persoonlijke communicatie, oktober 2023).

Ook Antonio kan zich vroegere tijden nog goed herinneren. Zijn oma had leuke burens.

‘Als je meer bij het winkelcentrum woonde, was er meer gedoe. Als je meer naar achter woonde in de wijk, richting buslijn 8, was het rustiger. Vroeger was Hatert een Moluks-Nederlandse wijk. Vroeger kende iedereen iedereen. Het was geen ‘bierbuikenvolksbuurt’, maar wel een volksbuurtje met ook meer rustige straatjes.’ (Antonio, persoonlijke communicatie, oktober 2023)

De wordingsgeschiedenis van Hatert is tot vandaag de dag terug te zien:

‘Ik vind het heel leuk hier dat mensen echt geworteld zijn in Hatert en de buurt echt kennen. Ze weten nog hoe het vroeger was, wie waar woont en die alles kunnen vertellen.’ (Anne, persoonlijke communicatie, oktober 2023)

Later is het een migrantenwijk geworden. Dit kwam doordat er veel goedkope woningen waren in Hatert, met een korte wachttijd. Daarvoor werden veel migranten in Hatert geplaatst. Antonio vertelt dat er mensen met verschillende nationaliteiten kwamen wonen, die geen Nederlands spraken. Als hij langreed zag hij jongeren hangen bij het voetbalveld. Het winkelcentrum was toen ook veel kleiner. Henk bevestigt dit:

'Er is niet veel veranderd hier in Hatert. Alleen de asielzoekers. En de Turken en Marrokanen, die kwamen toen der tijd hierheen om te werken. Die kwamen ook bij Willem Smit en wilden ook een woning. Toen werd het een beetje verpauperd.' (Henk, persoonlijke communicatie, oktober 2023)

Volgens respondenten zijn er later verbeteringen geweest. Het buurthuis is geplaatst in 2013 bijvoorbeeld (*Wijkcentrum Hatert te Nijmegen*, z.d.). Bij het grootste deel van de respondenten komt deze plek naar voren als waardevol. Ook de bibliotheek is verbeterd en wordt erg gewaardeerd door de bewoners. Tegenwoordig onderscheidt Hatert zich volgens Kadir Büyükkaya door zijn positie. In Hatert zijn vooral buitenlanders die tot de middenklasse behoren. In Nijmegen zijn verschillende wijken met verschillende klassen. In Hatert zijn hogere klassen gevestigd:

'Dit komt door het niveau van onderwijs, en doordat er hogere klassen leven. In de eerste jaren (vanaf 2000) waren er veel problemen met de jeugd, maar daarna werd dit veel minder. Er was veel wijkpolitie. Dit kwam door de gemeentelijke projecten. De omgeving is verbeterd, de winkels zijn schoon.' (Kadir Büyükkaya, persoonlijke communicatie, oktober 2023)

Ook Meena bevestigt dit. De wijk is erg goed, maar er is één ding wat haar nog wel opvalt:

'Er is alleen één probleem in Hatert. Het is vies. Op straat liggen altijd verpakkingen en plastic. Ook van de bomen vallen heel veel blaadjes. Ik hou niet van vies. Ik hou van een schoon huis en schone straten.' (Meena, persoonlijke communicatie, november 2023)

Naast het bladafval en plastic dat een verpauperde indruk kan maken, zien de respondenten wel het positieve karakter van de wijk. Alleen Antonio vindt Hatert niet meer bij hem passen. Hij ziet wel de mogelijkheden en wil graag helpen de wijk te verbeteren. Hij zou graag iets willen opstarten in Hatert voor jongeren. Dan wil hij niet dat er maar één keer per jaar een feestje is, maar hij wil graag faciliteren dat mensen elkaar structureel leren kennen. Hij wil ook niet overdrijven, hij snapt dat hij de wereld niet in zijn eentje kan veranderen, maar hij ziet dat Hatert dit heel erg nodig heeft. Er zijn nu te weinig mogelijkheden.

5.1.6 Het paadje naar de achtertuin

De dynamiek in landgebruik is ook veranderd. Antonio koestert nog warme herinneringen aan de liefde voor de achtertuin, die hij associeert met Hatert:

'In Hatert heb je allemaal een hek met een paadje naar de achtertuin. In die achtertuin in de zomer, was men met elkaar achter de huizen. Dat hebben ze allemaal. Van die paadjes naar de achtertuin waar mensen elkaar treffen. In badjas en op slippers komen mensen nog buurten.' (Antonio, persoonlijke communicatie, oktober 2023)

Maar tegenwoordig is het stiller. Anne vertelt dat ze nog vaak staat te kletsen met de buurvrouw in de voortuin, maar Antonio valt het op dat de wijk anoniemer is geworden. Ook Sayed bevestigt dit. Hij komt uit Afghanistan en spreekt vloeiend Engels. Ondanks zijn taalvaardigheid heeft hij tot op heden geen baan kunnen vinden. Hij wandelt zo'n 2 á 3 keer per dag, maar hij vindt geen aanspraak:

'Something that we are missing is a community. Most of the non-dutch people living in this area are from Arabic countries, but from Afghanistan there are not much people I think. They are not here, and they are not connected. Some people to sit with and connect with. Most of the time when I go out of the house to walk, I don't find anyone. I don't have friends here. I only have a friend on the other side of the city...The only thing I am missing is the interaction with people. I feel disconnected. I do not only want to connect to Afghanian people, also Dutch people. Sometimes I go to the library, but there is no socialization.' (Sayed, persoonlijke communicatie, November 2023)

6. Conclusie

6.1.1 Verbinding

Er wordt geconcludeerd dat Hatert hyperdivers is. Naar aanleiding van de concepten van Akubia en Yankson (2020) is beschreven dat respondenten sterk van elkaar verschillen, zelfs als ze tot dezelfde groep (bijvoorbeeld 'Turks') behoren. Dit sluit ook aan bij de hyperdiversiteit die Tasan-Kok et al. (2017) beschreven. Mensen behoren tot verschillende categorieën. In Hatert is een grote verscheidenheid aan houdingen, percepties van de toegang tot stadsactiviteiten, leefstijlen, (gebruik van) inkomen, dynamiek in landgebruik, beroepen en stadsvormingsprocessen. Een aantal concepten uit het conceptueel model zijn nog niet besproken. Ook hierin wordt bevestigd dat Hatert hyperdivers is. Zoals eerder genoemd, worden kenmerken steeds minder categoriseerbaar en interacteren deze categorieën met elkaar op hetzelfde moment. De concepten die nu besproken worden zijn zo sterk met elkaar verbonden, dat ze niet als aparte criteria van hyperdiversiteit besproken kunnen worden en zullen als holistisch proces worden benaderd.

Hoe de diversiteit van vandaag de dag tot stand is gekomen, is alles bepalend voor de lokale identiteit. Zij is continu in ontwikkeling en kan dan ook niet als statisch gegeven gezien worden. De cruciale bevindingen voor het begrijpen van hyperdiversiteit volgend uit de afgenomen interviews worden beschreven. Om zo een beeld te vormen van de ontwikkelingen van de lokale identiteit in Hatert.

Hatert heeft zich ontwikkeld van een Nederlands-Molukse buurt tot een hyperdiverse wijk. De wijk is dichtbebouwd en veel woningen zijn uit nood geboren. Bashir vindt het wel druk in Hatert, maar dat vindt hij beter. Als er veel mensen zijn, is hij ook blij. Hij is een sociaal mens. Nu komt hij mensen tegen, en legt hij bijvoorbeeld de weg uit (Bashir, persoonlijke communicatie, oktober 2023). Omdat er in de periode na de Tweede Wereldoorlog snel en veel gebouwd moest worden, is de kwaliteit van de woningen niet heel goed en staan deze dicht op elkaar. Veel van de woningen zijn bestemd voor sociale huur. Zo is het soort woningen bepalend voor het bebouwde gebied en de bevolkingsomvang.

Het soort woningen heeft er toe geleid dat de gemeente deze huizen veel gebruikte om vluchtelingen te plaatsen. Deze overheidsstructuur is dus een belangrijke factor. Habtab probeert op het internet om een woning te zoeken. Voor zowel hem als zijn vrouw is dit heel moeilijk. Het huis waar zij nu wonen is van Portaal, de sociale huurvereniging. Andere huizen in Hatert vindt hij wel mooi, maar het huis waar hij nu woont is niet geschikt:

'Het is wel een mooi huis, maar het is te klein met de kinderen.' (Habtab, persoonlijke communicatie, oktober 2023)

Omdat de plaatsing in een nieuwe woning vaak niet in overeenstemming met de nieuwe bewoners gebeurt, ligt de doorstroom heel hoog. Zodra men een betere woning kan veroorloven, trekt men weg uit de wijk om zich ergens anders te vestigen. Dit komt doordat vluchtelingen geen keus hebben in waar ze geplaatst worden. Veel van hen worden geplaatst in Hatert en trekken daar, zo snel het kan ook weer weg. Niemand hecht zich aan de wijk en de verbinding gaat achteruit. Dit werd al bevestigd in een wijkanalyse uit 2021 van de Gemeente Nijmegen:

'Tegelijkertijd blijven veel nieuwe vestigers in Hatert kwetsbare personen ('zwakke instroom'). Dat houdt verband met de opbouw van het woningbestand met goedkope huur en relatief korte wachttijden. Ook blijven sociaal maatschappelijke stijgers vertrekken. Het is een opstapwijk en doorgangswijk genoemd, waarbij sommigen er blijven wonen omdat het aan maatschappelijke kansen ontbreekt. De mutatiegraad is in sommige sociale huur-delen hoog.' (Gemeente Nijmegen, 2021)

Tenopzichte van de volksbuurt die Hatert ooit was, werd de wijk anoniemer. Het grootste deel van de

respondenten noemden het gebrekkige taalniveau als een van de grootste ontbindende factoren in de wijk:

'Vroeger waren er in Hatert Nederlanders, Molukkers en Indo's. Die spreken allemaal Nederlands en dan is het anders.' (Antonio, persoonlijke communicatie, oktober 2023)

'Ik heb maar een beetje contact met mensen. Ik spreek namelijk de taal nog niet zo goed. Als ik eenmaal klaar ben met de taal leren, kan ik meer samen doen. Ik hoop dat als dit klaar is, ik kan proberen met meer mensen te praten en in contact te komen.' (Meena, persoonlijke communicatie, november 2023)

Het gebrek aan Nederlanders en de Nederlandse taal, maakt het lastig om deze verbinding te herstellen:

'Ik vind dit niet iets goeds, als je de Nederlandse taal en cultuur wil leren, moeten er ook Nederlanders zijn. Mijn kinderen zijn hier geboren en ik moet de taal wel leren. Mijn kinderen spreken Arabisch, Tigrinja, Somalisch en Nederlands. Soms spreken ze Nederlands met elkaar, maar soms ook andere talen.' (Habtab, persoonlijke communicatie, oktober 2023)

Wel kan de verscheidenheid aan identiteiten kansen bieden. Een aantal van deze kansen zijn al benut en een verscheidenheid aan kansen ligt nog voor het oprapen. Wanneer de algemene taalvaardigheid verbetert, is de verwachting dat de verbinding in de wijk herstelt en de kansen verder toenemen.

6.1.2 Een wereldse wijk

Dünya Internationale is de metaforische voorloper van de wijk. Bij het opstarten van de winkel was men erg achterdochtig. Toen de winkel voor het eerst opende, namen de Nederlanders (zoals Kadir Büyükkaya ze zelf noemde) afstand. Door het slechte imago van buitenlanders. Bij een buitenlandse winkel dachten ze dat het klein zou zijn, slecht verlicht en onhygiënisch. De eigenaar van Dünya Internationale, benadrukt dat verschil in nationaliteit of etniciteit hier niet uitmaakt:

'buitenlanders zijn buitenlanders' (Kadir Büyükkaya, persoonlijke communicatie, oktober 2023). Bewoners dachten, toen de winkel net begon, dat er aparte mensen werkten in de nieuwe winkel, met andere gewoonten en omgangsvormen, maar zodra de Nederlanders binnenstapte waren ze verrast door de winkel. Het was groot, schoon en goed verlicht. Op dit moment zijn 80% van de klanten Nederlands. Er komen niet alleen mensen uit Nijmegen naar de winkel, maar vanuit de wijde omgeving. Ook zitten hier juist deskundige mensen tussen: verpleegkundigen, mensen uit het Radboud ziekenhuis, studenten en scholieren.

Het model van Akubia en Yankson (2020) moet dus niet een enkelzijdige focus vasthouden op de toegang tot stadsactiviteit uit een wijk, maar ook de toegang van de stad tot de wijk. Een hyperdiverse wijk met unieke kenmerken, heeft een stedelijke functie in haar gespecialiseerde aanbod. Deze unieke kenmerken van Hatert, kunnen tot gevolg hebben, dat er unieke bedrijven worden opgericht, waar vanuit een groot gebied gebruik van gemaakt wordt.



Figuur 9: uitbreiding conceptueel model (eigen werk, 2023)

6.1.3 Innovatie

De verbinding die nu ontbreekt door de afwezigheid van taalvaardigheid is het ontbrekende deel in het potentiële karakter van de wijk. Door de grote verscheidenheid in houding, stadsactiviteit, leefstijl,

overheidsstructuren, stadsvorming, bebouwde gebieden, sociaal-economische factoren, dynamiek in landgebruik, beroepsverhouding, bevolkingsomvang, woningen, (gebruik van) inkomen per huishouden, ras, klasse, gender en vaardigheid is Hatert hyperdivers te noemen. Daarbij wordt het model uitgebreid met een bredere visie op inkomen (paragraaf 5.1.4), een wisselwerking tussen woningen en leefstijl (paragraaf 5.1.3) en een unieke stedelijke functie in de wijk, waar gebruik van gemaakt wordt door het stedelijke centrum.

Uit de interviews is gebleken dat de respondenten graag wonen in Hatert, ambities binnen de wijk koesteren en potentiële kansen zien. Er heerst respect in de wijk en men staat open voor nieuwkomers. Zoals Jacobs (1961) voorspelde leidt deze diversiteit tot innovatie. In paragraaf 6.1.2 werd dit al beschreven door het unieke aanbod van Dünya Internationale. De innovatie ontstond toen duidelijk werd dat Hatert bewoners had uit verschillende landen: Turken, Marokkanen, Koerden, Italianen, Grieken, Bulgaren en Polen. Tegenwoordig komen mensen uit de wijde omgeving (vooral Nederlanders) naar deze winkel, om hier gebruik van te maken.

Ook de meubelzaak waar Eymen werkzaam is, is een voorbeeld van innovatie die zich binnen Hatert kan ontwikkelen. Hatert ligt niet centraal en moet daarom op andere manieren consumenten trekken als het aan klanten wil komen. Deze meubelzaak maakt gebruik van tiktok en Facebook waardoor mensen uit heel Nederland en Duitsland naar de winkel komen:

‘Zij wilden Turks spreken, daarom. Ik kan Engels, Nederlands, Turks, Kazachs, Oezbeeks en een beetje Russisch. Mijn vader is groothandelaar en heb zes jaar in Oezbekistan gewoond en drie jaar in Kazachstan. Van mijn 2^e tot mijn 11^e levensjaar. Toen heb ik Kazachs, Oezbeeks en Russisch geleerd. Toen ben ik met de familie naar Midden-Azië verhuisd. Daarna kwam ik terug in Istanbul om te studeren. Mijn familie woont nog steeds in Istanbul en ze komen nog regelmatig op bezoek. Eens per drie maanden komen mijn moeder, vader, broer of zus. Maar ik kan niet naar Turkije gaan, want dat is gevaarlijk, ik wil niet in de gevangenis.’ (Eymen, persoonlijke communicatie, oktober 2023)

Zodra nieuwe klanten de winkel binnenstappen, schakelt hij moeiteloos van het Nederlands naar het Turks. Hij vertelt dat deze mensen liever in het Turks geholpen wilden worden, maar dat het hem niet uitmaakt. Klanten komen vanuit de wijde omgeving naar deze meubelzaak. Volgens Eymen komt dit door het unieke aanbod. De klanten komen vaak eerst via sociale media in contact en daarna bezoeken ze eventueel de winkel. Ook dit is een voorbeeld van hoe het diverse karakter van Hatert, leidt tot een gespecialiseerd aanbod, waar vanuit een grote omgeving gebruik van wordt gemaakt. Van belang is dus, om voor de unieke mix die ontstaat door hyperdiversiteit, een omgeving te scheppen, waar de potentiële kansen tot uiting kunnen komen.

Door de hyperdiversiteit die de wijk kenmerkt, creëert ze haar eigen kansen. De wijk is niet alleen afhankelijk van het Nijmeegse centrum, maar vervult zelf ook functies die gebiedsoverstijgend uitpakken. Met de diversiteit die de wijk de laatste decennia in huis heeft gehaald, is er het potentieel voor een sterke economie en een krachtig karakter, waarin de beginstappen al zijn gemaakt.

6.2 Lokale identiteit

Volgens Shao et al. (2017, p. 14) is een herkenbaar beeld van de wijk op straatniveau van belang voor de lokale identiteit. Men moet de geschiedenis van Hatert en haar verbondenheid blijven zien en erkennen en tegelijkertijd oog hebben voor de innovatieve processen die zich afspelen. Het wijkcentrum, of de supermarkt, zijn zichtbare kenmerken die een identiteit scheppen. Belangrijker; de respondenten hebben respect en tolerantie hoog in het vaandel staan. Men gebruikte, in de interviews, zelf veelvuldig het woord *buitenlander* en had ook geen problemen met dit woord (paragraaf 6.1.2). Men heeft het niet over geloof of afkomst en heeft respect voor elkaar. Wel mist men de verbinding met anderen. Deze was er wel ooit volgens respondenten. Wanneer de taalvaardigheid toeneemt, zien mensen meer kansen om contact met elkaar te leggen. Als deze verbinding herstelt, zullen sociale

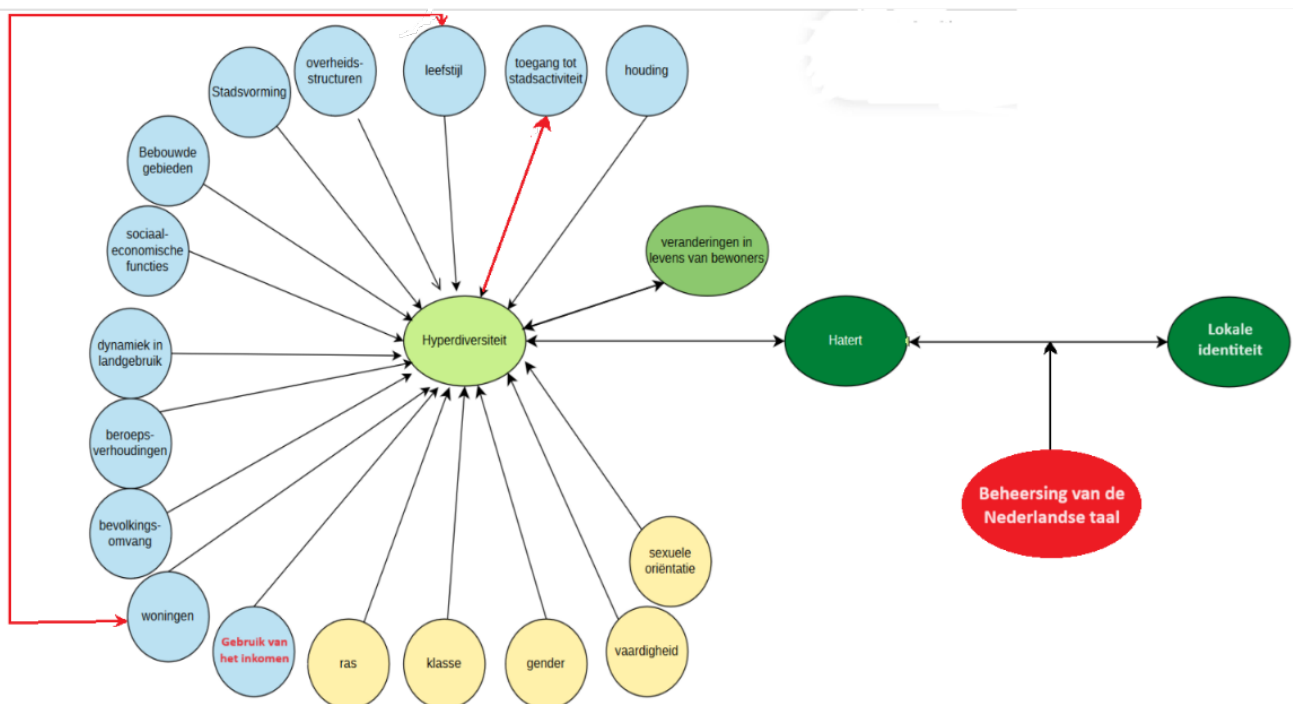
gevoelens (zowel positief als negatief) de lokale identiteit versterken en kan de hyperdiversiteit leiden tot meer innovatie.

6.3 Het model

Er kan geconcludeerd worden dat de hyperdiversiteit die Hatert kenmerkt wordt gevormd door vele interacties (figuur 10). De interactie tussen de woning en leefstijl werd als een van de resultaten in de interviews bevonden. Wanneer men een bepaalde leefstijl ambieert, hoort daar een woning bij die aansluit op de leefstijl. Wanneer men in het bezit is van een woning, verandert daardoor de leefstijl. Daarnaast wordt het model uitgebreid met een wisselwerking tussen de hyperdiverse wijk en stedelijke functies. Als wijk van Nijmegen maakt Hatert namelijk niet alleen gebruik van de stedelijke functies in het centrum, maar maakt de stad ook gebruik van de faciliteiten die zijn ontstaan als gevolg van de hyperdiverse wijk.

Het inkomen is van belang om hyperdiversiteit te begrijpen, maar met name het gebruik van inkomen is hierbij cruciaal. Immers, als er niets wordt gedaan met het inkomen, blijft zij onzichtbaar voor de wijk. Daarentegen is het effect van inkomen terug te zien in de structuren die een wijk kenmerken.

De lokale identiteit tenslotte is sterk afhankelijk van de beheersing van de Nederlandse taal in Hatert. Door de achteruitgang van de taalvaardigheid is de verbinding in Hatert afgenomen. Door een herkenbaar beeld op straatniveau is deze identiteit terug te vinden, maar de verbinding die Hatert altijd kenmerkte moet hersteld worden. Bewoners geven aan dat zij de verbinding belangrijk vinden en deze graag aan willen gaan, maar dat dat nu niet lukt. Wanneer de algemene taalvaardigheid in de wijk versterkt wordt, zijn er kansen voor innovatie en een sterk stedelijk netwerk waar nu al enkele voorbeelden van zijn gevonden. Met het herstellen van de verbinding, kan de hyperdiversiteit die de wijk kenmerkt een sociale en economische kracht worden.



Figuur 10: concluderen model (eigen werk, 2023)

7. Aanbevelingen

In navolging van het onderzoek zijn er verschillende aanbevelingen. De eerste aanbevelingen zijn voor de Gemeente Nijmegen. De getrokken conclusies in paragraaf 6 leiden tot aanbevelingen voor de gemeente, om de leefkwaliteit in Hatert te verbeteren. Daarna zullen nog aanbevelingen voor de wetenschap omtrent diversiteitsonderzoek volgen.

7.1 Voorzieningen

Er zijn een aantal voorzieningen die men mist in de wijk. Een moskee bijvoorbeeld. Er wordt aanbevolen om onderzoek te doen naar draagvlak voor een moskee in de wijk om een completer beeld te vormen van de behoefte die daar ligt. Ook mist men een horecagelegenheid. Horeca kan een verbindende factor zijn, omdat mensen elkaar hier kunnen treffen. Daarbij kan het een zichtbaar beeld zijn, waar de lokale identiteit sterker van wordt. Horeca brengt sfeer en het kan er toe leiden dat mensen elkaar op straat treffen.

7.2 Taal

Door dit onderzoek is er een beeld gevormd van de hyperdiversiteit in Hatert. Het belang van de lokale identiteit is al naar voren gekomen. Een van de grootste obstakels in de vorming van de lokale identiteit in Hatert is de taalbarrière. De aanbeveling is dan ook om taalcursussen en taalvaardigheidsprogramma's aan te bieden en verplicht te stellen in de wijk. Met het instituut *NLdeBaas* heeft zich al een toegankelijke mogelijkheid gevestigd in de wijk. Echter, niet alle bewoners die hier baat bij zouden kunnen hebben, maken hier gebruik van. Het leren van de taal via dit instituut zou verplicht, of tenminste gemotiveerd moeten worden. Het leren van de taal is namelijk niet alleen van belang voor de bewoner zelf, maar voor de gehele structuur in de wijk. Voor het algemeen belang zou een algehele taalbeheersing positief werken. In de interviews is benoemd dat het in Rotterdam bijvoorbeeld, verplicht is om de taal te leren en dat dit veel strenger wordt nageleefd door de gemeente. Door de respondent (van wie de moedertaal niet Nederlands was) werd dit als een zeer positieve interventie gezien. De gemeente Nijmegen kan dus een voorbeeld nemen aan Rotterdam, en strenger zijn in de vereisten rondom het beheersen van de Nederlandse taal.

Ook kunnen hierbij laagdrempelige taalactiviteiten een oplossing bieden. Op deze manier kan direct ingezet worden op de verbinding, die nu vaak mist in de wijk. Men wil graag in aanraking komen met Nederlanders en de taal leren. Activiteiten waarbij mensen die de Nederlandse taal op hoog niveau beheersen worden ingezet als docent voor mede wijkbewoners zou een oplossing kunnen zijn. Op die manier leert men de taal en cultuur op een ontspannen manier kennen.

7.3 Soort woningen

Door het soort woningen in Hatert ligt de doorstroom heel hoog. Zoals al benoemd in paragraaf 6 is de Gemeente Nijmegen zich hier van bewust. Door de opbouw van het woningbestand met goedkope huur en korte wachttijden, zijn veel nieuwe vestigers in Hatert kwetsbare personen. De mutatiegraad in sommige sociale huur-delen is dan ook hoog (Gemeente Nijmegen, 2021). Het is dus van belang dat bewoners langer in een woning blijven, zodat zij zich kunnen hechten aan een wijk en de verbinding in de wijk kan herstellen. Hiervoor kan er voor worden gekozen om een betere balans in het woningaanbod. De opbouw van het woningbestand moet worden aangepast en met een andere buurt worden uitgebalanceerd, zodat bewoners ook willen blijven wonen in de wijk. Daarbij moeten bewoners worden vastgehouden. Dit kan door perspectief te bieden in de wijk. De wijk kan een Internationale (gespecialiseerde) centrumfunctie vervullen, die werkgelegenheid en innovatie met zich mee brengt. Het Internationale karakter van de wijk, moet als kracht worden gezien. Er kan gestimuleerd worden dat deze Internationale mengeling een unieke wijk vormt, met unieke faciliteiten

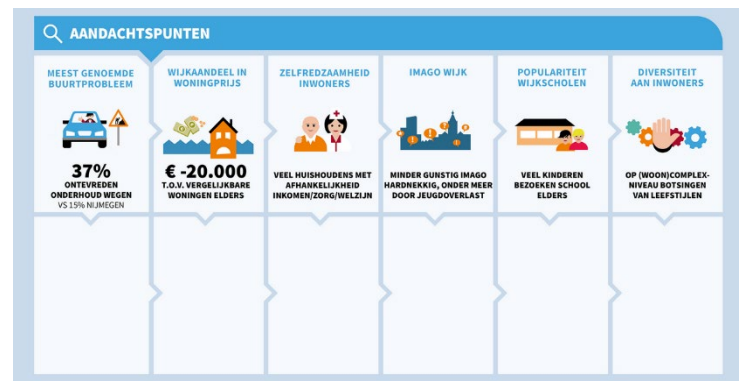
die elders in de stad en omgeving niet te vinden zijn. Op die manier kan er werkgelegenheid worden gecreëerd en kan er perspectief worden geboden voor de huidige bewoners die zich kunnen richten op het opzetten van bedrijven met een gespecialiseerde functie.

7.4 Nederlanders aantrekken

Ook bleek het tekort aan Nederlanders een probleem, omdat hierdoor het inburgeren van bewoners lastiger gaat. Het veranderen van het woningaanbod kan hierbij helpen. Met name op de basisschool in de wijk werd het als probleem ervaren dat er weinig Nederlanders in de klas zaten. Investeren in goed onderwijs is dan cruciaal. Veel kinderen uit de wijk, gaan niet in de wijk naar school. In dit onderzoek waren er geen respondenten waarvan de kinderen naar een basisschool buiten de wijk gingen, maar wel werd benoemd dat er weinig Nederlandse kinderen op de school zaten. Om segregatie in het onderwijs verder te voorkomen is het van groot belang dat de onderwijskwaliteit op De Klumpert hoog is. Dit zal de aantrekkelijkheid van de gehele wijk vergroten, of zelfs kinderen van buiten de wijk aantrekken om naar deze basisschool te komen.

7.5 Neighborhood branding

Er zijn al veel onderzoeken geweest naar het promoten van buurten. Een onderzoek naar de sociale impact van bottom-up processen van wijkpromotie in locale, hyperdiverse gemeenschappen geeft inzicht in de mogelijkheden voor Hatert (Gerosa & Tartari, 2021). Er is bijvoorbeeld gekeken naar de wijk 'NoLo' in Milaan. Deze wijk kreeg de naam van een aantal architecten, die de wijk een nieuw karakter wilden geven. Dit bleek een succes, want al snel werd het een veelgebruikte naam voor de wijk, gekoppeld aan bruisende evenementen met een nieuw karakter. De wijk kreeg het karakter van 'nieuwe creatieve wijk van Milaan', waarmee veel inwoners zich identificeerden. Om van het slechte imago van Hatert af te komen zou een bottom-up proces voor een nieuwe naam om de wijk te promoten een idee zijn. Voor onderzoeken in de toekomst kan er gekeken worden naar namen voor de wijk, die al in gebruik zijn onder bewoners, of namen die een positieve associatie opwekken. Wel moet hierbij worden opgelet dat het historische karakter van Hatert niet in het gedrang komt. In het onderzoek van Gerosa en Tartari (2021) werd een kloof zichtbaar tussen oude en nieuwe bewoners. De oude bewoners ervoeren juist een verlies aan identiteit. Ze herkenden zichzelf niet in het beeld dat geschetst werd door de wijk en bezochten de nieuwe faciliteiten niet. De oude faciliteiten zagen zij vertrekken en verdwijnen. Juist de geschiedenis van de wijk en de verbinding die er altijd is geweest werd als waardevol benoemd in de interviews. Wanneer de mogelijkheid van neighborhood branding wordt overwogen, moet er een compleet beeld ontstaan, waar zo veel mogelijk bewoners zich in kunnen vinden. Hatert is van oudsher een vriendelijke volksbuurt, waar respect hoog in het vaandel staat. Mensen leven samen en tolereren elkaar. Deze krachtige kenmerken kunnen bijdragen aan een imago van Hatert waar zo veel mogelijk mensen zich in kunnen vinden. Deze nieuwe *Hatert-brand* kan nieuwe bewoners aantrekken en bewoners vasthouden, omdat zij perspectief biedt voor haar inwoners.



Figuur 11: Aandachtspunten voor Hatert (Gemeente Nijmegen, 2021)

7.6 Wetenschappelijke lens

Voor de wetenschap is een brede kijk op diversiteit essentieel. Zelfs kijkend door een hyperdiversiteitsbril op wijkniveau is diversiteit oneindig complex. Diversiteit bestuderen vanuit een etnisch- of cultureel perspectief, zal afbraak doen aan de complexiteit die verscheidene mensen met zich meenemen. Om een begrip de vormen van de diversiteit in een gebied is het dan ook raadzaam diversiteit zo holistisch mogelijk te benaderen, waarbij telkens wordt stilgestaan dat zij continu verandert. Voor beleidsadvies dat is gemaakt voor bewoners van een wijk, moet diversiteit ook niet vermeden worden. Het complete pakket aan eigenschappen dat mensen meebrengen, vormt samen de lokale identiteit van een wijk, die cruciaal is voor het toekomstperspectief en de kansen die een wijk te bieden heeft.

8. Discussie

Uit de interviews met wijkbewoners, waarin vragen werden gesteld over Hatert, bleek dat Hatert hyperdivers te noemen is. Dit onderzoek is op één specifieke manier uitgewerkt, maar welk aspect van dit kwalitatieve onderzoek zou anders of zelfs beter kunnen en hoe verhouden de theorieën uit de literatuur zich tot dit onderzoek? In dit hoofdstuk zal er op kritische wijze een beschouwing worden opgesteld van de beperkingen van dit onderzoek.

“the human factor is the great strength and the fundamental weakness of qualitative inquiry and analysis”. (Patton, 1990)

De vraag rijst, hoe valide en betrouwbaar kwalitatief onderzoek is. Een rigor onderzoek, is een onderzoek waarin de bevindingen transparant zijn, met maximale validiteit en betrouwbaarheid, reproduceerbaar en een hoge reflexibiliteit hebben. Om zo transparant mogelijk te werken, is het gehele onderzoeksverloop in paragraaf 4 uitgeschreven. De gegevens zijn eerlijk en accuraat weergegeven, er is veel gebruik gemaakt van citaten. Wel zijn de interviews niet woordelijk getranscribeerd. Er is een samenvatting van de interviews geschreven, waarin relevante delen woordelijk zijn getranscribeerd. Dit heeft als tekortkoming dat de exacte vraagstelling niet terug te lezen is. Dit had het onderzoek nog transparanter gemaakt.

Daarbij zijn interviews geen goede weergave van de werkelijkheid. (Alvesson, 2003, p. 169). De interne validiteit van interviews is daarom discutabel. Er is onderzoek gedaan binnen één groep, waar de steekproef relatief klein was. Er is tijdens werktijd gevraagd of men interviews wilden afnemen, waardoor er een grote groep (werkenden) respondenten afviel. Het onderzoek gaat sterk de diepte in in een aantal specifieke gevallen en is daardoor niet generaliseerbaar over een grotere groep. Daarbij spelen er velen factoren mee in een mensenleven, de causaliteit van de gevonden verbanden is daardoor lastig vast te stellen.

Om de betrouwbaarheid van het onderzoek te vergroten is er gekozen voor een semi-gestructureerd interview. Op sommige gebieden bleken overeenkomstige antwoorden gegeven te worden. Echter, de kern van hyperdiversiteit gaat over de totale verscheidenheid tussen en in mensen. Het interessante is, dat zelfs wanneer men dezelfde personen zou bevragen, de antwoorden kunnen verschillen. Om de betrouwbaarheid van het onderzoek te vergroten, zouden dezelfde vragen nog eens gesteld kunnen worden aan bewoners. Wel is er voldaan aan de eis van minimale aantal respondenten om de betrouwbaarheid hoog genoeg te houden.

De reflexiviteit van het onderzoek is beïnvloed door mijn eigen visie. Kwalitatief onderzoek is gevoelig voor subjectiviteit en kan het onderzoek negatief beïnvloeden. Dit kan deels komen doordat de sociale wetenschapper vaak onderzoek doet naar onderwerpen die dicht bij de ervaringen van de onderzoeker zelf liggen. In mijn geval is dit ook waar. Ik woon in Nijmegen en was voor het onderzoek bekend met het negatieve imago van Hatert. Ik was geïnteresseerd in deze wijk, al voor ik dit onderzoek ging doen. Wetenschappers zijn mensen, daardoor is er al een mening, een gevoel of gedachte aanwezig, voorafgaand aan het onderzoek. Als het niet over de inhoud van het onderzoek is, dan wel over de werkwijze. Volgens Diefenbach (2008) kan er in kwalitatief onderzoek geen lijn worden getrokken tussen de onderzoeker en het onderzochte. Daarom moet de menselijke factor niet uit het onderzoek worden gehaald, maar moet er worden omgegaan met de eventuele negatieve gevolgen van subjectiviteit. Daarom moeten de eigen aannames, interesses, filosofische en politieke opvattingen expliciet worden genoemd (Pyett 2003, p. 1171). De onderzoeker moet zich bewust zijn van de structuren die bestaan en ontstaan bij het doen van onderzoek. Ik ben een vrouw die aan de universiteit studeert en die geïnteresseerd was in de krachten van deze wijk. Dit kan dus ook tot gevolg hebben, dat ik slechts de krachten van de wijk heb gezien en blind was voor de tekortkomingen. Wel heb ik hier kritisch naar gekeken, om dit zo veel mogelijk te voorkomen. Daarbij is het voorgekomen dat een respondent dacht dat ik van de gemeente was. Dit kwam mijns inziens vooral door de taalbarrière. Het zou zinvol zijn voor vervolgonderzoek om het onderzoek ook met tolk uit te voeren.

9. Reflectie

Ongeveer een jaar geleden begon ik met het schrijven van deze bachelorscriptie. Ik was aanvankelijk erg enthousiast over mijn onderwerp en was dan ook ontzettend blij toen ik mijn zelf gekozen onderwerp mocht uitvoeren. Helaas liep ik in februari een ernstige hersenschudding op, waardoor ik niet verder kon. Ik heb het hier erg moeilijk mee gehad, omdat ik het gevoel had dat ik faalde. Mijn studie was tot dusver vlekkeloos verlopen en het was een bittere pil dat ik niet meer het werk kon leveren dat ik van mezelf gewend was. Ik heb geprobeerd de scriptie te schrijven in die maanden, maar achter mijn laptop zitten ging niet.

Ik was erg blij met het contact met mijn begeleider Olivier Kramsch, die direct aangaf dat ik mijn gezondheid moest prioriteren boven een deadline. Dit deed ik dan ook, maar het herstelproces verliep traag. Daarbij merkte ik, dat toen ik er even uit was geweest, ik het erg lastig vond de draad weer op te pakken. Ik heb deadlines toch nodig om structuur en werkmomenten in te plannen. Met name het theoretische deel afkrijgen vond ik lastig, gezien dat lang duurde en het erg individualistisch werk was.

Toen het praktijkdeel kon beginnen, verliep het weer beter. Ik had met Olivier Kramsch een aantal deadlines afgesproken, die weliswaar niet heel strikt waren, maar ik toch zo goed en zo kwaad als het ging heb geprobeerd aan te houden. Mijn eerste versie van de scriptie wilde ik voor de kerst aanleveren. Dit is niet gelukt, maar drie weken later wel. Dit kwam doordat ik het interviewen en verwerken van alle antwoorden van de mensen die ik had gesproken erg interessant vond. Het was inspirerend om te merken, dat de literatuur waar ik me op sommige momenten doorheen moest worstelen, overeenkwam met de praktijk. Dit zal voor een volgende keer dan ook een zeer motiverende factor voor mezelf zijn. Als het theoretische kader staat, sluit de empirie aan en dat maakt het onderzoek leuk om te doen.

De resultaten heb ik verkregen door eerst literatuuronderzoek te doen. Mijn startpunt was Jane Jacobs, maar al snel bleek dat ik keuzes moest gaan maken. Ik koos voor een deel uit haar theorie, die van diversiteit. Met literatuuronderzoek, kwam ik al snel terecht bij superdiversiteit en uiteindelijk bij hyperdiversiteit. Het was lastig om hyperdiversiteit in criteria te vangen. Ik moest open blijven staan voor andere criteria, dan alleen die ik in literatuur had gevonden, om recht te doen aan de theorie. Dit op papier krijgen en inzichtelijk maken vond ik lastig.

Naarmate de interviews vorderden, werd me wel steeds meer duidelijk. Ik zag de criteria in praktijk terug, wat ik interessant vond. Maar wat ik nog spannender vond, was dat de samenhang tussen de criteria en een holistisch kenmerkend proces in alle interviews als rode draad terug kwam. De resultaten heb ik dan ook niet zo kunnen ordenen in de scriptie als beoogd. De criteria hingen zo nauw samen, dat dit niet afzonderlijk besproken kon worden en eerder een samensmelting van een proces was. Toen ik dit inzicht had en mezelf toestond hyperdiversiteit als samengesmolten proces te bekijken, ging het schrijven van de scriptie voorspoedig.

Na het veldwerk werd het volgende leermoment ervaren, namelijk het coderen van de interviewtranscripties. Om dit zo systematisch mogelijk uit te voeren werd er één codeboek opgesteld, waarbij er gebruik werd gemaakt van de verkregen bronnen uit het literatuuronderzoek. Dit bleek op sommige punten niet duidelijk genoeg te zijn, aangezien de termen, die gebruikt werden als codes, anders geïnterpreteerd kon worden. Na dit duidelijk voor mezelf te hebben vastgelegd was dit probleem verholpen en kon het onderzoek afgerond worden.

Over het algemeen heb ik gedurende het gehele onderzoeksproces veel geleerd op het gebied van communicatie en discipline. Het regelen van de interviews was aanvankelijk spannend, maar werd steeds makkelijker. Het is me na een tijd gelukt mezelf te motiveren om delen af te krijgen, waar ik in

de toekomst veel aan ga hebben. Ik heb dus niet alleen kennis opgedaan over hyperdiversiteit en de lokale identiteit in Hatert, maar ook over discipline, theoretisch en empirisch onderzoek dat heeft geleid tot een gepast resultaat.

10. Bibliografie

- Akubia, J. E. K., & Yankson, P. (2020). HOW TO CLASSIFY THE URBAN AREA? A PERSPECTIVE OF MULTI-CRITERIA APPROACH IN THE CONTEXT OF HYPER-DIVERSITY IN SETTLEMENTS IN GHANA. *Journal of Urban and Regional Analysis*. <https://doi.org/10.37043/jura.2020.12.2.4>
- Alvesson, M. (2003). Methodology for close up studies—struggling with closeness and closure. *Higher Education*, 46(2), 167–193. <https://doi.org/10.1023/a:1024716513774>
- Barriball, L., & While, A. (1994). Collecting data using a semi-structured interview: a discussion paper. *Journal of Advanced Nursing*, 19(2), 328–335. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.1994.tb01088.x>
- Bevolking, leeftijdsgroepen: aantal inwoners op 1 januari 2023 per leeftijdsgroep. (z.d.). allecijfers.nl. <https://allecijfers.nl/buurt/hatert-nijmegen/>
- Boydston, A. E., Bevan, S., & Thomas, H. F. (2014). The importance of attention diversity and how to measure it. *Policy Studies Journal*, 42(2), 173–196. <https://doi.org/10.1111/psj.12055>
- Brethouwer, B. R. (1971). *Hatert: Een peiling van de leefsituatie*. Raad voor maatschappelijke opbouw Nijmegen.
- Buurt Hatert in cijfers en grafieken | *AlleCijfers.nl*. (2023). AlleCijfers.nl. Geraadpleegd op 4 oktober 2023, van <https://allecijfers.nl/buurt/hatert-nijmegen/>
- Diefenbach, T. (2008). Are case studies more than sophisticated storytelling?: Methodological problems of qualitative empirical research mainly based on semi-structured interviews. *Quality & Quantity*, 43(6), 875–894. <https://doi.org/10.1007/s11135-008-9164-0>

- Dirksmeier, P. (2020). Ein blinder Fleck der Diversitätsdebatte? zur
<i>Neuguineaisierung</i> der Stadt. *Geographica Helvetica*, 75(3), 209–
213. <https://doi.org/10.5194/gh-75-209-2020>
- Dukes, T. (2009). Stadsburgerschap als nieuw ideaal. *Rooilijn*, 42(6), 382–389.
<https://www.narcis.nl/publication/RecordID/oai%3Adare.uva.nl%3Apublications%2F7726558e-104f-4cf2-b598-e54d6edb3f3b>
- Franke, S., & Hospers, G. J. (2009). *De levende Stad: over de hedendaagse betekenis van Jane Jacobs*.
- Galletta, A., & Cross, W. E. (2013). *Mastering the semi-structured interview and beyond: From Research Design to Analysis and Publication*.
- Gedeeld Hatert. (2007). In *officielebekendmakingen.nl*. Gemeente Nijmegen. Geraadpleegd op 4 april 2023, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30995-30-b23.pdf>
- Gemeente Nijmegen. (2021). *Wijkanalyse Hatert*. Geraadpleegd op 25 januari 2024, van <https://swm2021-nijmegen.pcportal.nl/p50158/wijkanalyse>
- Gemeente Nijmegen. (2015). Thermometer “Hatert 2.0”. In www.nijmegen.nl.
- Gerosa, A., & Tartari, M. (2021). The bottom-up place branding of a neighborhood: analyzing a case of selective empowerment. *Space and Culture*, 120633122110323.
<https://doi.org/10.1177/12063312211032355>
- Harks, S., & Brown Trinidad, S. (2007). *Choose your method: A comparison of phenomenology, discourse analysis, and grounded theory*.
- Hatert - het Digitale Huis*. (z.d.). <https://www.huisvandenijmeegsegeschiedenis.nl/info/Hatert>
- Hatert 1852*. (z.d.). topo tijdreis. <https://www.topotijdreis.nl/>
- Hatert: inwoners met een migratieachtergrond*. (z.d.). allecijfers.nl.
<https://allecijfers.nl/buurt/hatert-nijmegen/>

- Hill, D. R. (1988). Jane Jacobs' Ideas on Big, Diverse Cities: A review and commentary. *Journal of The American Planning Association*, 54(3), 302–314.
<https://doi.org/10.1080/01944368808976491>
- Hirt, S., & Zahm, D. L. (2012). *The Urban Wisdom of Jane Jacobs*.
<https://doi.org/10.4324/9780203095171>
- Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American cities*. Random House (NY).
- Kain, J., & Quigley, J. (1972). Housing Market Discrimination, Home-ownership, and Savings Behavior. *American Economic Review*, 62(3), 263–277.
<https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bth&AN=4507808&site=ehost-live>
- Keim, D. A. (2012). Solving Problems with Visual Analytics: Challenges and applications. In *Lecture Notes in Computer Science*. https://doi.org/10.1007/978-3-642-33460-3_4
- Klemek, C. (2007). Placing Jane Jacobs within the transatlantic urban conversation. *Journal of The American Planning Association*, 73(1), 49–67.
<https://doi.org/10.1080/01944360708976136>
- Kuhn, T. S. (1962). *The structure of scientific revolutions*.
<https://doi.org/10.7208/chicago/9780226458106.001.0001>
- Leavy, P. (2020). *The Oxford Handbook of Qualitative Research*. Oxford University Press.
- Lin, G. C. S. (2002). Hong Kong and the globalisation of the Chinese diaspora: a geographical perspective. *Asia Pacific Viewpoint*, 43(1), 63–91.
<https://doi.org/10.1111/1467-8373.00158>
- Litwin, D. (2021). The Urban-Rural Divide: spatial inequalities and backlash in the Investment treaty regime. *The Italian yearbook of international law*, 30(1), 131–153.
<https://doi.org/10.1163/22116133-03001008>

- Marshall, S. L., & While, A. (1994). Interviewing respondents who have English as a second language: challenges encountered and suggestions for other researchers. *Journal of Advanced Nursing*, 19(3), 566–571. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.1994.tb01122.x>
- McIntosh, M., & Morse, J. M. (2015). Situating and constructing diversity in Semi-Structured interviews. *Global qualitative nursing research*, 2, 233339361559767. <https://doi.org/10.1177/2333393615597674>
- Oana-Ramona, I., & Iulia, D. (2017). *QUALITATIVE RESEARCH IN REGIONAL GEOGRAPHY. A METHODOLOGICAL APPROACH*. https://doi.org/10.23740/qual_methods2017
- Oosterlynck, S., Verschraegen, G., & Van Kempen, R. (2018). *Divercities*. <https://doi.org/10.2307/j.ctv92vpp2>
- Opiola, W., & Czepil, B. (2020). *Ethnic diversity and local governance quality*. <https://doi.org/10.3726/b16752>
- Patton, M. Q. (1990). Qualitative evaluation and research methods. *International Journal of Information Management*. https://www.academia.edu/28766598/Qualitative_evaluation_and_research_methods
- Pyett, P. (2003). Validation of qualitative research in the “Real world”. *Qualitative Health Research*, 13(8), 1170–1179. <https://doi.org/10.1177/104973230325568>
- Rabiee, F. (z.d.). Focus-group interview and data analysis. *Proceedings of the Nutrition Society*, 63(4), 655–660. <https://doi.org/10.1079/pns2004399>
- Scheper, G. L. S. (2008). A Divergence of Modernities: Jane Jacobs, Robert Moses and the Re-Visioning of New York City. *community college humanities review*, 28.
- Shao, Y., Lange, E., Thwaites, K., & Liu, B. (2017). Defining local identity. *Landscape Architecture Frontiers*, 5(2), 24–41. <https://doi.org/10.15302/j-laf-20170203>

- Taşan-Kok, T., Bolt, G., Plüss, L., & Schenkel, W. (2017). *A Handbook for Governing Hyper-diverice Cities*. Utrecht: Utrecht University, Faculty of Geosciences.
<https://www.researchgate.net/publication/316656064>
- Van Der Cammen, H., De Klerk, L. A., Dekker, G., & Witsen, P. P. (2012). *The Selfmade Land: Culture and Evolution of Urban and Regional Planning in the Netherlands*.
- Vermeulen, F. (2008). Diversiteit in uitvoering: lokaal beleid voor werkloze migrantenjongeren in Amsterdam en Berlijn. *Den Haag: NICIS Institute*.
https://pure.uva.nl/ws/files/4302581/60675_Vermeulen_diversiteit_in_uitvoering.pdf
- Vertovec, S. (2007). Super-diversity and its implications. *Ethnic and Racial Studies*, 30(6), 1024–1054. <https://doi.org/10.1080/01419870701599465>
- Wessendorf, S. (2013). ‘Being open, but sometimes closed’. Conviviality in a super-diverse London neighbourhood. *European Journal of Cultural Studies*, 17(4), 392–405.
<https://doi.org/10.1177/1367549413510415>
- Wijkcentrum Hatert te Nijmegen. (z.d.). https://hkbbouw.jouwweb.nl/referentie-projecten/wijkcentrum-nijmegen/149568_wijkcentrum-hatert-te-nijmegen

Bijlage 1. interviewguide

Interview guide

Thema	Vraag
Persoonlijk (warm-up vragen)	Kan u iets over uzelf vertellen? Type huizen, betaalbaar (anoniem) Monaatje1993@gmail.com Kadir buyukkaya: k.buyukkaya@hotmail.com Henk Reinders (76) Maldenborgstraat 450 Habtab (38): bereketab1@gmail.com Anonieme eigenaar van meubelzaak (31) 0614589872 Bashir (37) Anoniem o.rozenblad1981@gmail.com Abdullah Nederlands de baas Meena (getrouwd) Groot park- Schoonmaken Meena.hashimi100@gmail.com En de plek waar u woont?
De wijk	Hoe vindt u de toegang tot stadsactiviteit vanaf waar u woont? Wat vindt u van de bebouwing van de wijk? Wat vind u van uw eigen woonsituatie?
identiteit	Hoe zou u uw leefstijl omschrijven? Welk beroep oefent u uit? Hoe zou u uw eigen identiteit vangen? Is dit veranderd over de tijd?
Link wijk-identiteit	Voelt u zich thuis in Hatert? Denkt u dat uw identiteit aansluit bij de wijk? Hoe zou u de identiteit van Hatert omschrijven?
Toekomst	Wat zijn de krachten van uw wijk? Is hier genoeg aandacht voor geweest volgens u?
Eindvragen	Had u al eens eerder hier over nagedacht?

	Zou u nog iets willen toevoegen of veranderen aan wat u hebt gezegd?
--	--

Bijlage 2. Codeboek

Hoofdcodes	Subcodes	Toelichting bij de code
Houding	Sentiment: positief	De algemene overtuigingen en meningen die de stedelijke cultuur kenmerken. Dit kunnen positieve, neutrale of negatieve overtuigingen zijn.
	Sentiment: neutraal	
	Sentiment: negatief	
Toegang tot stadsactiviteit	Sentiment: positief	Of de bereikbaarheid van faciliteiten en activiteiten goed wordt gevonden en of er faciliteiten gemist worden.
	Sentiment: neutraal	
	Sentiment: negatief	
Leefstijl	Sentiment: positief	wat bewoners van dag tot dag doen en wat ze bezighoudt. Ze kunnen hier blij mee zijn, het neutraal beschouwen of het liever anders zien.
	Sentiment: neutraal	
	Sentiment: negatief	
Overheidsstructuren	Sentiment: positief	De institutionele politieke structuren, mechanismen en processen waardoor besluitvorming, het gebruik van bronnen en dienstverlening worden bereikt, men kan positieve ervaringen hebben met de institutionele mechanismen en processen, ze kunnen er vervelende ervaringen mee hebben en het kan ze onverschillig laten.
	Sentiment: neutraal	
	Sentiment: negatief	
Stadsvorming	Sentiment: positief	De ruimtelijke kenmerken van de stedelijke regio, zoals de vorm, verdeling, patronen en de inrichting van stedelijke samenstellingen. Deze kunnen positief worden bevonden, neutraal, of mensen kunnen mogelijke verbeterpunten zien.
	Sentiment: neutraal	
	Sentiment: negatief	
Bebouwde gebieden	Sentiment: positief	Gebieden die gekenmerkt en gebruikt worden voor woningen, industrie en commerciële gebouwen en infrastructuur. Respondenten kunnen dit goed vinden, het kan ze weinig uitmaken of ze vinden gebieden slecht.
	Sentiment: neutraal	
	Sentiment: negatief	
Sociaal-economische factoren	Sentiment: positief	Of mensen de faciliteiten, activiteiten, systemen en instituties die bijdragen aan de dynamiek van het gebied als
	Sentiment: neutraal	
	Sentiment: negatief	

		positief, neutraal of negatief ervaren.
Dynamiek in landgebruik	Sentiment: positief	Het land kan naar tevredenheid worden gebruikt. Men kan er onverschillig over zijn. Of men heeft negatieve opmerkingen bij het gebruik van grond binnen de wijk.
	Sentiment: neutraal	
	Sentiment: negatief	
Beroepsverhoudingen	Sentiment: positief	De opleidingsgraad en het beroepstype, dat op een plaats wordt uitgeoefend.. Men kan deze verhouding positief vinden, er geen mening over hebben, of de verhoudingen liever anders zien.
	Sentiment: neutraal	
	Sentiment: negatief	
Bevolkingsomvang	Sentiment: positief	Hoe druk men het vindt in de wijk. En of men zich daar prettig bij voelt, het niet uit maakt of het anders zou willen.
	Sentiment: neutraal	
	Sentiment: negatief	
Woningen	Sentiment: positief	Gaat over de eigen woning en de andere woningen in de wijk. Is men blij met het type woning, woonden ze liever in een ander huis, of maakt het niet uit?
	Sentiment: neutraal	
	Sentiment: negatief	
Inkomen per huishouden	Sentiment: positief	Of men tevreden is met het bedrag dat een huishouden te besteden heeft en wat er mee gedaan wordt.
	Sentiment: neutraal	
	Sentiment: negatief	
Ras	Sentiment: positief	Het eigen ras en de rassen binnen de wijk. Hier kan men verschillende ervaringen en opvattingen over hebben.
	Sentiment: neutraal	
	Sentiment: negatief	
Klasse	Sentiment: positief	De perceptie van de klassen die zich in de wijk vestigen en de mening die mensen daar over hebben.
	Sentiment: neutraal	
	Sentiment: negatief	
Vaardigheid	Sentiment: positief	De vaardigheden die mensen hebben opgedaan gedurende een leven. Ook de vaardigheden van hun kinderen, scholing, (vroegere) baan.
	Sentiment: neutraal	
	Sentiment: negatief	
Taal	Sentiment: positief	De beheersing van de taal door zichzelf en wijkbewoners.
	Sentiment: neutraal	
	Sentiment: negatief	
Veiligheid	Sentiment: positief	Of men de veiligheid in de wijk goed, neutraal of slecht vindt.
	Sentiment: neutraal	
	Sentiment: negatief	
Ambitie	Sentiment: positief	Of men ambities koester voor de toekomst. Ook of men de
	Sentiment: neutraal	

	Sentiment: negatief	kansen positief, neutraal of negatief inziet.
Contact	Sentiment: positief	Het contact dat men ervaart in de wijk en of men daar tevreden mee is of dit anders zou willen zien.
	Sentiment: neutraal	
	Sentiment: negatief	